

Hajdúsági Tükör

12. évfolyam I. szám

2018. március 15.

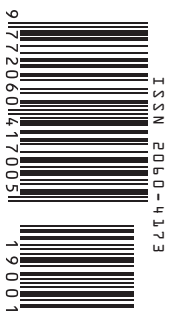
Kulturális és közéleti magazin

500 Ft

A tartalomból:

Polgármesteri köszöntő	2	Az eltűnt idő nyomában	17
Gróf Aponyi Albert	3	Árpád-házi Szent Kinga	18
Zelemér	8	A weimari köztársaság külpolitikája	20
Együtt az orgonáért	14	Király Jenő és Király Róbert családi emlékkiállítása	22

Kedves Olvasó!

„Ez országgyűlésnek hívátása a hazát megmenteni. Oly komoly, oly nagyszerű hívátás, melynél a nemzet élete, halála perceként függ. Előbb egy nagy dolog vár reá. Meg kell a hazát mentenie. Magyar név becsületét fenntartania; tekintélyét megalapítani, szabadságát és önállóságát megszilárdítania, hogy sem ármány, sem árulás, sem vak szenvedély, sem hódítási vágy ne merjen hozzányúlni. A nemzet képviselőinek mindenekelőtt fe kell emelkedniük a körülmények szírvonalára.”

Kossuth 1848. július 3-án vetette papírra fenti gondolatait, amikor már győzedelmeskedett a forradalom. Bécs ugyan elfogadta a követeléseket, felelős kormányt nevezett ki, hazánk maga mögött hagyhatta a feudalizmust, és elkezdtek lerakni a modern Magyarország alapjait, azonban ezzel egy időben támogatni kezdte a magyarok ellen fellépő nemzetiségeket, s készült országunk letámadására, a visszarendeződségre. Nemzetközi segítséggel vérbe fojtották szabadságharcunkat, ugyanakkor nem lehetett meg nem történnel nyilvánítani azt a közel másfél esztendő.

Március 15-én tehát nemzeti ébredésünket, a magyar szabadságot ünnepeljük. 171 éve ezen a napon tört ki Pesten a forradalom. Európa és a világ ránk figyelt, mert bár több városban is hasonló események zajlottak, a legtovább mi magyarok tartottunk ki.

*Külön köszönet a
gondviselésnek,
azért a kitüntetett figyelemért,
hogy a mi életünkben valósult meg
mindez. Az 1990 előtt elhunyt
generációk csak álmodoztak
a szabadságról, legjobbjaink
harcoltak is érte ...*

Hálával tartozunk a márciusi ifjaknak, mert bátrak voltak, s ugyanilyen hálával gondolunk a szabadságharc hőseire, nemzetünk bölcs vezetői-

re, hiszen mindannyian az önálló magyar nemzet megteremtéséért harcoltak. Ők ugyan nem élhették meg a szabad Magyarország megszületését, de rengeteget tettek azért, hogy az elmúlt évszázad utolsó tizedétől már egy valóban önálló, szuverén nemzet tagjaiként élhessünk. Külön köszönet a gondviselésnek, azért a kitüntetett figyelemért, hogy a mi életünkben valósult meg mindez. Az 1990 előtt elhunyt generációk csak álmodoztak a szabadságról, legjobbjaink harcoltak is érte, valóságos tapasztalatuk viszont nem volt, nem lehetett.

A Hajdúsági Tükör kezdettől fogva feladatának tekintette az értékek közvetítését, a helyi és a hajdúsági tehetségek bemutatását. Lapunk immár 12. éve van jelen, gazdagítva városunk és a térség kultúráját és természetesen tömegtájékoztatását.

Március 15-e a Szabad Sajtó Napja is, ami számunkra kiemelt jelentőségű. Manapság, amikor az álhírgyártás nemzetközi gyakorlattá vált, különleges olyan lapot, médiumot olvasni, nézni, amely nem a bulvárosodás irányába mozdult el.

Bízom benne, hogy a Hajdúsági Tükör hozzájárul szellemi épülésünkhöz, napjaink bonyolult folyamatainak megértéséhez és vidékünk értékeinek feltárásához.

Köszöntöm tehát Önöket nemzeti ünnepünkön, idei első megjelenésünk alkalmából pedig jó egészséget, vidám esztendőt kívánok mindannyiuknak!

Kiss Attila
polgármester

Dr. Sári Mihály

Gróf Apponyi Albert

Dr. gróf nagyapponyi Apponyi Albert György Gyula Mária Bécs, 1846. május 29. – Genf, 1933. február 7.

A Földön élő társadalmak történelmében a globalizáció kezdetektől máig húzóódo, egyre markánsabbá váló folyamat. A XIX. század végén, a XX. század elején filozófusok, művészek, politikusok, bankárok és más pénzemberek egyaránt felfedezték, hogy a világtörténelemben új korszak kezdődik: az „ÚJ KOR”. Stuttgartban 1883-ban jelent meg a Karl Kautsky „Neue Zeit” című folyóirata, amely többek között Bernstein, Marx, Engels, Plehanov és Trotsky közgazdasági, történetfilozófiai, szociológiai írásait tette közzé. Ady 1906-ban „Új versek” címmel jelentette meg a kötetét, s a „Góg és magóg fiai vagyok én” kezdetű, kötetajánló versében a küldetését kérdésben jelöli meg: „Szabad-e Dévénynél betörnöm/ Új időknek új dalaival?” Ugyancsak a magyar költő-zseni írta három évvel később a „Kocsi-út az éjszakába” című versében: „Minden egész eltört, / Minden láng csak részekben lobban, / Minden szerelem darabokban, / Minden egész eltört.” Ez az „új kor” sajátja. Az ízeire hullott Európa és a világ újraszervesülő, másként összeépülő, más logikai és érdek-összefüggéseket alkalmazó rendszerei korában született, a globalizáció egyre inkább felismerhető, kegyetlenebb korának első szakaszában élt Apponyi Albert nagybirtokos, főúr.

Gyakran meglegyszünk azzal, hogy egy adott tárgyról a legfontosabbnak tűnő jegyeket ragadjuk meg, s azokat elfogadjuk lényegi sajátosságoknak. Az általános és középiskolai tanulmányaink alapján a legtöbb magyar ember tudja, hogy a trianoni békeszerződés aláírását megelőző „békekonferencián” a magyar delegációt vezette. Felróják, hogy nem tudta érvényesíteni a magyar érdekeket, egyes vádak szerint a Magyar Királyság szét darabolása ennek is köszönhető. Magas, vékony, idős férfiú, terjedelmes szakállal, olykor cilinderrel polgári ruhában, olykor díszmagyarban kitüntetésekkel mutatják be a korabeli fotók, festmények.

Ne egyszerűsítsük le a magyar és európai történelemben és politikában betöltött szerepét! Az európai változások tanúja ő, a káoszban az értelmes rendet kereső és építő politikus, Jászberény város aranymandátumos képviselője, a II. Nemzetgyűlés korelnöke, két alkalommal is vallás és közoktatási miniszter, királyi belső titkos tanácsos, az Aranygyapjas lovagrend tagja, kiváló szónok, a magyar kultúra európai rangra emelője, Európa lelkiismerete. Ötször jelölték Nobel-díjra, 1919-ben miniszterelnök-esélyes volt, Horthy Miklóssal szemben-akarata ellenére kormányzóknak is jelölték. Kevesen tudják, hogy Budapesten a Ferenciek tere egykor Apponyi Albert tér volt, a magyar és európai politikai ellenfelei és barátai a „Legnagyobb élő magyar”-ként tisztelték, az USA-ban Kossuth Lajos személyiségéhez hasonlították. A genfi székhelyű Interparlamentáris Unióban a Magyar Királyságot képviselte, a magyar küldöttség vezérszónoka volt 1895-től haláláig. A méltatlanul elhallgatott személyiségéről írunk az alábbiakban, az élete tanulságai azért is fontosak, mert 2020-ban lesz a trianoni békeszerződés aláírásának 100. évfordulója, amely körülményeiről érdemes gondolatokat cserélni.

Fotó: internet

A család

Az Apponyi-család családfáját a XIII. századig követhetjük vissza. Nagy Iván családfa-kutató 12 kötetes művének első kötetében nyomon követhetjük a grófi család felmenőit: anyai ágon Meynoch az ismert ő, apai ágon a Peech nemből származó rufus Péter az Apponyiak ismert őse. Neves katonák, főispánok, az ország nagykövetei, királyi tanácsosok, császári és királyi kamarások voltak a család felmenői, akik előbb bárói, majd grófi címet nyertek el. Történetük során számos főnemesi család vérvonalával kereszteződtek, Zichyek,

Sztáraiak, Szapáryak, Klebelsbergék, Eszterházyak, Wenckheimok tartoznak a rokonságba. Apponyi Albert felesége, Gladys- Virginia Stuart ír-amerikai és skót-amerikai családból származott, s lányuk, az 1915-ben született Geraldine I. Zog(u) albán király felesége lett. Geraldine anyja szépségét és az Apponyiak magas, vékony természetét örökölte, s a korban ő volt „Magyarország fehér rózsája”, világszép királyné, a magyar „Sissi”.

A család birtokai Pozsony-, Nyitra-, Tolna- és Békés megyében terültek el, s Apponyi Albert Eberhard (ma Malinovo, Pozsony megye) nevű

Fotó: internet

településen töltötte el gyermekora nagyobb részét. Sztáray Júlia gófnő itt nevelte Albertet és az egy évvel idősebb Geraldine nővérét. A kastély öt hektáron terül el a XVIII. században telepített angol parktól övezve, amelyben több, mint kétszáz fafajta él ma is. Ebben a térben élte gyermekkorát Albert, aki úgy emlékezett vissza a gyermekkorára, hogy boldog, harmonikus volt, anyja igazi melegsívű anyja volt.

Az apja, Apponyi György főkancellár, a Magyar Királyság országbírója, királyi részről az 1867-es kiegyezés előkészítője, szigorú ember volt, a családon belül a szeretetteljes apára emlékezett még is Apponyi Albert.

Ellentétben a főnemesi családokkal, Széchenyi-familiával, az anyanyelvük a magyar volt, noha bizonyos, hogy már gyermekkorban a házitánítók nem csak alapismeretekre, hanem több nyelv elsajátítására is tanították GeorGINÁT és Albertet. Josephine Dedet könyvében olvashatjuk, hogy tizenkét nyelven beszélt, négy nyelven szónoki teljesítménnyel.

Apponyi Albert politikai attitűdjei a családban alapozódtak meg: feltétlen lojalitás a királlyal, a magyar nemesi és nemzeti érdekek szolgálata, jogi és etikai körültekintés és mérlegelés a döntések előtt, vitakészség és más álláspontok tolerálásának képessége, kitartás, szorgalom, törekvés a tudás folytonos megújítására, a változásokhoz való alkalmazkodás készsége, rendszerben gondolkodás. A mintát adó apa azért rendhagyó módon is tudott viselkedni. Az 1861-es országgyűlés megszervezését és megnyitását a Ferencz József Budára, a Helytartótanács épületébe rendelte el, a magyar nemesség viszont Pesten akart ülésezni, ennek akkor szimbolikus jelentősége volt. Apponyi és Deák Ferenc okosan előkészítették egy feliratot a

királyhoz, amely szerint az országgyűlés megnyitóját Budán, az országgyűlés további üléseit Pesten tartanák. A király nem fogadta el a javaslatot, visszaküldte, ám Apponyi elrendelte saját hatáskörben a budai megnyitót, s a pesti üléseket. Várta, hogy emiatt leváltják országbírói méltóságából, de az uralkodó „elnézte” ezt az affért.

Személyiségformáló iskolák

A serdülő korból épp kilépő Apponyi Albert a formális iskolarendszerben folytatta tanulmányait, a nemrég megszervezett kalksburgi jezsuita kollégium diákja lett.

A kollégium hasonló jogkörökkel rendelkezett, mint a korabeli hajdúböszörményi gimnázium. 1849 szeptemberétől életbe lépett a birodalom területén Leo Thun Hohenstein vallás és közoktatási miniszter rendelete, Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich. Eszerint az egyház „magántanodája volt a kalksburgi jezsuita kollégium, s a böszörményi partikula is erre a sorsra jutott, nem adhattak ki érettségi oklevelet. A jezsuita nevelés mély nyomokat hagyott a tudásra fogékony fiatalokban. A megismerhető világ elemeiben Isten jelenlétét és személyes törődését, bizalmát fogadta el, Jézus Krisztus pedig nemcsak vezető, hanem barát is. A z „Ignáci Pedagógia szerint az ember szabadsága kiteljesedik abban, hogy mélyen megismerjük önmagunkat, előítéleteinket, s előítélet mentes döntéseket hozunk. Meggyőződéssé vált benne, hogy az ismereteket cselekvéssé kell transzferálni, mások szolgálatára kell használni. Az egyéni képességeket nem csak az iskola, de a tanuló is önként folyamatosan fejleszti. A demokrácia elveit és gyakorlatát is rögzítették a tanulóknak, s rugalmas, elvi megfontolásokat figyelembe vevő, a fan-

táziát megnyitó gondolkodásra ösztönöztek.

A tanulmányai végén az érettségit már a bécsi Theresianumban szerezte meg, amely az állami főtisztviselők későbbi képzését alapozta meg. A képzés után kötelesek voltak a tanulók a Bécsi Egyetemen vagy a magyar tanulók a Pesti Egyetemen továbbtanulni. Apponyi a Bécsi Egyetemen tanult, amely ma az Osztrák Tudományos Akadémia épülete, de a Pesti Királyi Tudományegyetem hallgatója is volt, jogi doktori diplomát szerzett.

A politikai pályára való készülését a kor főnemesi szokásai szerint nyugat-európai körutazással egészítette ki. Járt a formálódó Németországban, Angliában, ám a legmélyebb benyomást Franciaországban szerezte, amikor az arisztokrata körökben a kor nagy tudósa, a szociológia, a filozófia egyik nagy személyiségevel, Pierre Guillaume Frédéric Le Play-vel rendszeresen találkozott, baráti kapcsolat alakult ki közöttük. A konzervatív filozófus sajátos politikai katolicizmusát átvéve a moralizáló romantikus antikapitalizmus nézeteit szívta magába.

A kalksburgi nevelés hatása, az egyetemi képzésben formálódó személyisége, a politikai katolicizmus kedvezően találkozott a családi nevelésben kapott ismeretekkel és készségekkel, s európai nagyságig röpitették Apponyi Albertet. Életrajzkutatói, történészek, korának politikusai és művészek sora foglalkozott az „Apponyi politikai jelenséggel”, s a sokféle, egymásnak is ellentmondó kép elemzése kötet töltene meg. Tudjuk, hogy Ady Endre nem kedvelte sem Tisza Istvánt, („Mind a Sorsé, szeresétek, / Őt is, a vad, geszti bolond, / A gyujtató, csóvás embert, / Űrnak, magyar-nak egyként rongyot. / Mert ő is az Idők kiküldöttje”), sem Apponyi Albertet. „Apponyi, Apponyi, a bő szóköpésnek, a semmi föltalálásának nagymestere, a daliás, vén, világi jezsuita; éljen.”-írta Ady a Pesti Napló 1907. október 4-i számában.

Egy gyűszűnyi a politikából...

Való igaz, hogy Apponyi sokféle pártot megjárta. Alább láthatjuk a „vargabetűket”, amelyeken át sodródott. A kor pártpolitikáival itt nem foglalkozunk, csupán Apponyi mentségére kell megemlíteni, hogy a XX. század fordulója előtt és után a pártok a politikai mező x és y tengelyének terében ugyanolyan szélsőséges mozgásokat kezdeményeztek, mint ma is tapasztalunk. Apponyi pártváltásait mindig az emberivallási értékalap domborodott ki, a jezsuitáknál beidegződött „hasznosság” igénye, a magyar nemzet szolgálata került előtérbe. Apponyi szilárd etikai, politikai, nemzeti, kulturára vonatkozó nézeteiben ugyan voltak az előző századra utaló nézetei (1907-es iskola-törvény magyar orientációja és a nemzetiségi oktatás korlátozása), de nem volt kisebbségellenesebb, mint ahogy azt ma az Európai Unió országaiban tapasztaljuk. Apponyi Albert szilárd elveihez képest mozdultak el a pártok, politikai áramlatok.

Ami az Apponyiak építészeti hagyatéka

Egykori birtokainak nyomát kutatva Magyarországon Lengyelen találjuk egyik nevezetes kastélyt, amelyet Apponyi József építtetett 1824-1829 között. A „bűvös számok kastélya”-nak a négy évszak szerint négy bejárata, a tizenkét hónap szerint tizenkét kéménye, az év ötvenkét hetének megfelelő ötvenkét szobája és 365 ablaka van az év napjai szerint. Ma Mezőgazdasági Szakképző Iskola működik abban.

A tolnai Völgyes és a Kapos-mente jó termőtalaján gazdag termésre számíthatott az Apponyi-család. A térség virágzó gazdasági központjára emlékezteti a mai utazót a sok pusztuló mag-

tár, egykor patinás házak Hőgyészen és Gyönkön. Hőgyészen megszépült környezetben ismét teljes fényben ragyog az Apponyi kastély, amely ma szálloda, fürdőhely, konferenciaközpont, fényes lakodalmak színtere.

A Sió és Szőlőhegy közé szorult a Medina Kiskastély, ma hotel, turisztikai központ, szerényen húzódik meg a szűkülő kastélypark hatalmas fáinak között a dombon magasodó kis kápolnájával, gazdasági, cselédségi épületeivel együtt. Innen egy ugrásra, Tolna északi szögletében, Pálfa-Rácegresen az Apponyi kastélyban fogyatékosok otthona van. Felsőrácegrespusztán 1877-1878-ban gróf Apponyi Sándor iskolát építtetett, amely mellett volt egy kiskastély is, amely ma romhalmaz. Itt született, Illyés Gyula költő 1902-ben, az Apponyi-iskolába járt, amely ma múzeum. Az itt élő cselédekről írta a művész a „Puszták népe” című híres szociográfiáját.

Eberhart (Eberhard) kastély megújult, de a település elveszítette nevét, „felszabadító” Malinovszkij marsall tiszteletére 1946-ban Malinovóra keresztelték át a szlovákok. 1921-ben az Apponyi birtokra betelepített szlovák földművesek földosztás révén tulajdonhoz jutottak, s a második világháború után onnan részben kitelepített magyarok helyére Magyarországról szlovákokat hoztak. A temetőkápolnában nyugszik a család több tagja, közöttük gróf Apponyi György és felesége, Sztáray Júlia grófnő, ide tért vissza gróf Apponyi Albert és mellette nyugszik felesége, Mensdorff-Pouilly Clothilde grófnő.

Trianon bélyege

Az államférfit és a „Legnagyobb élő magyar”-t a végzetes kimenetelű háború és az azt követő rövid Népköztársaság kora, majd a Tanácsköztársaság

fejléményei mélyen lesújtották. Visszavonultan élt éberhardti birtokán. Amikor az Antant budapesti főmegbízottja, Sir George Clark a béketárgyalások előkészítését elindította, szükség volt a nagy tekintélyű, megfontolt államférfira, aki az új kormány miniszterelnöke lehet. Ezt azonban nem támogatta a keresztény-nemzeti pártok tömbje 1919. november 18-án, „Végre egy őszinte szó!”-mondta Apponyi és otthagya a tanácskozást. A frissen alakult Huszár-kormány december 5-én mégis őt kérte fel a béke delegáció elnökének, amit elvállalt. Lázás előkészítő munkába kezdett Gróf Apponyi Albert vezetésével a bizottság, amelyben neves politikusok kaptak helyet: gróf Teleki Pál; gróf Bethlen István; Popovics Sándor; Lers Vilmos; gróf Somsich László; Zoltán Béla, Ottlyk Iván. Ekkor született a híres „vörös térkép” (carte rouge), Teleki Pál földrajztudós munkája, amellyel alátámasztották a Magyar Királyság területi igényeit, amely reálpolitikai szemlélettel-, kisebb volt, mint az egykori királyság területe. A térkép az ország magyarok és más nemzetiségek lakta területeit tüntette fel, a magyar lakta területeket vörössel jelölve, innen a térkép elnevezése is. Apponyi maximalista volt, ő a teljes Magyar Királyság területét, Teleki csak a magyar lakta területeket akarta visszaszerezni. Ez a magyar delegáció belső vitája volt.

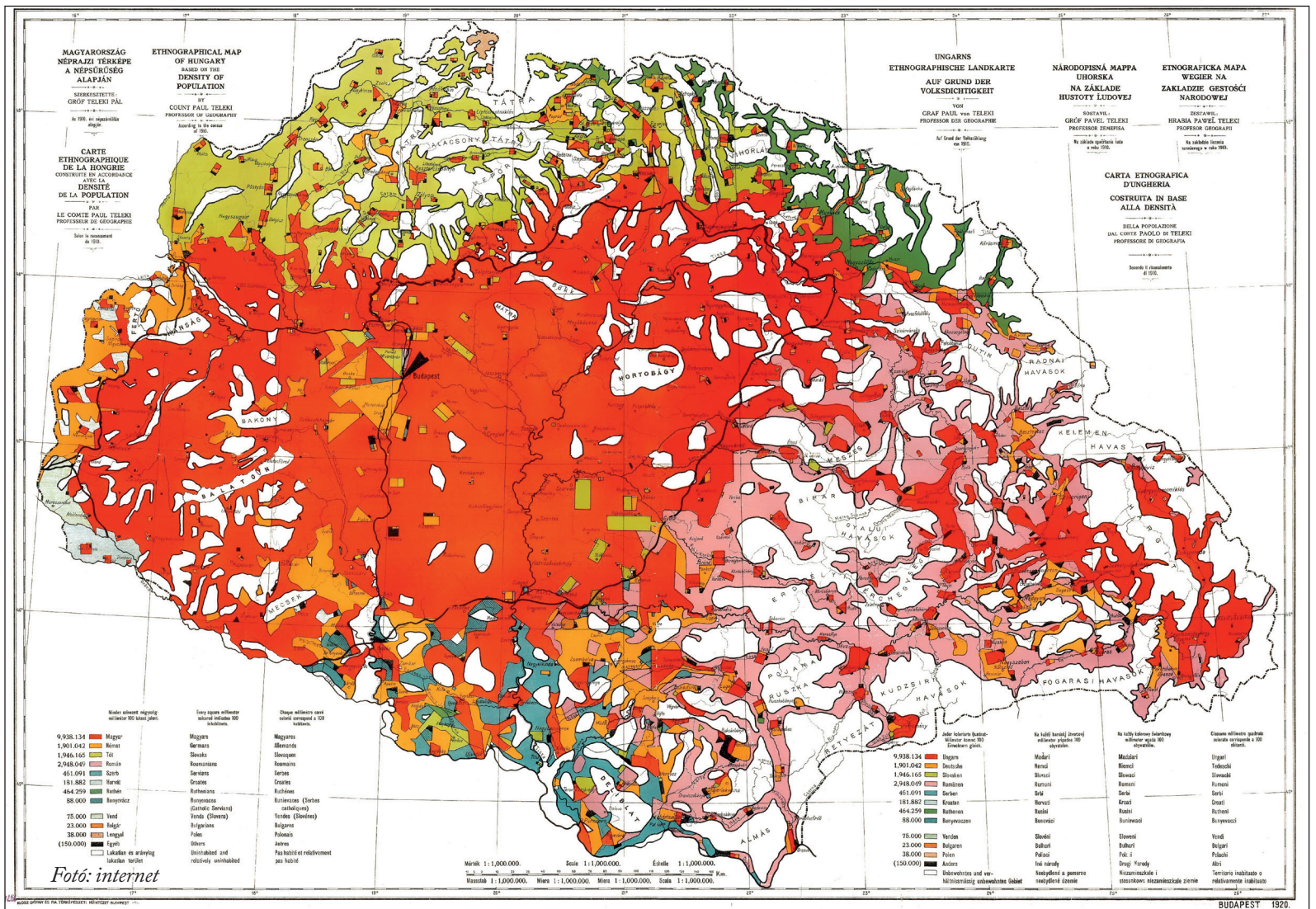
Ethnographic map of Hungary 1910 by Teleki carte rouge.jpg

Az Apponyi-béke delegáció január 7-én érkezett Párizsba, ahol szoros angol-francia katonai felügyelet alatt Neuilly-ben lévő Château de Madrid szállóba vitték őket. Házi őrizetben tartották a delegáció tagjait január 15-ig, a szálloda területét nem hagyhatták el. 15-én kapta kézhez Apponyi a békeszerződés szövegét a Salle de l'Horloge during the Paris Peace Conference

termében, amelyből világosan kiderült, hogy a győztesek nem tárgyalni, hanem az ultimátumot tudomásul venni hívták meg a magyar küldöttséget.

Egy délutánjuk és estéjük, éjszakájuk maradt az Antant tervezetének elolvasására, a válasz meg szerkesztésére. Elképzelhetjük, miként frusztrálta a delegáció tagjait a béketerv végleges szövege, a tehetetlenségérzés miként kerítette hatalmába őket. A terv nem tartalmazott sem titkos záradékot, sem olyan szövegrészt, amelyet néha ma is említnek, miszerint a terv 100 esztendő múltán érvényét veszti. Ekkor készült Apponyi híres védőbeszéde, amelyben indokolta a magyar álláspont racionalitását. Ezt a beszédet adta elő Apponyi január 16-án Pichon francia külügyminiszter jelenlétében, a békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa előtt, a párizsi, Quai d'Orsay palotában, amely ekkor a külügyminisztériumnak adott helyet. Indulatoktól, keserűen vádló szavaktól sem mentes, franciául, angolul és olaszul elmondott beszédében természet- és gazdaságföldrajzi, történelmi, etnikai, kulturális tényekkel próbálta áthangolni a győzőket.

„Magyarország ... elveszíti területének kétharmad és népességének majdnem kétharmad részét, és hogy a megmaradt Magyarországtól megvonják a gazdasági fejlődés majdnem összes feltételeit. Mert az ország e szerencsétlen középső része, elszakítva periferiáitól, meg lenne fosztva szén-, érc- és sóbányának legnagyobb részétől, épületfájától, olajától, földgázforrásaitól, munkaerejének jó részétől, alpesi legelőitől, amelyek marhaállományát táplálták; ez a szerencsétlen középső rész, mint mondtam, meg lenne fosztva a gazdasági fejlődés minden forrásától és eszközétől ugyanakkor, amikor azt kívánják tőle, hogy többet termeljen. Ily nehéz és rendkívüli helyzetet látva, felmerül a kérdés, hogy a fent említett elvek és érdekek mely szempontja váltotta ki ezt a

különleges szigorúságot Magyarországgal szemben?" (Idézet Apponyi Albert védőbeszédéből)

Amikor a védőbeszéd elhangzott franciául, s áttért Apponyi az angol nyelvű változatra, a békekonzferencia francia tagjai elővették uzsonnájukat, azt kicsomagolva tízóraiztak. A Legfelsőbb Tanács már 15-én lezártnak, megváltoztathatatlan tartotta a béketervezet szövegét. A békeszerződés tartalma a kisantant államai és Edvard Benes politikus nézeteit tükrözte vissza, aki szerint „Az egész világ elborzadt ... és megértette, hogy a háborút nem egyedül az egykori Osztrák–Magyar Monarchia végzetes politikája robbantotta ki, hanem sokkal inkább Budapesten, mint Bécsben készítették elő.” A békedelegációt megalázták, megszégyenítették, pellengérré állították, fogságban tartották. Hazatérve lemondott a delegáció elnöki tisztségéről. Apponyi úgy látta, elkerülhetetlen a békeszerződés aláírása, de az aláírást nem vállalta. Önként nem vállalta egyetlen miniszter sem, így sorsot húztak. Benárd Akos népjóléti és munkügyi miniszter nem volt szerencsés, így ő és Drasche-Lázár Alfréd államtitkár, rendkívüli meghatalmazott nagykövet írta alá a dokumentumot.

Katonai felügyelet alatt kísérték őket a Nagy-Trianon palotához, amelynek La galérie des Cotelles előtermében 1920. június 4-én, délután, 16 óra 32 perckor történt meg az aláírás. A miniszter nem ült le, hiába kínálták helyet, állva írta alá a nevé, s nem a felkínált tollal, hanem egy hétköznapi fanyelű pennával. 88 évesen halt meg 1968-ban.

Az igazságtalan békeszerződést Clemanceau miniszterelnöknek is tulajdonították. A miniszterelnök Michel nevű fia magyar leányt, Mihnai Idát vette feleségül 1901-ben, ekkor járt Clemanceau Galántán, a házasságtörés alkalmával.

A frigyből két gyermek is született, de aztán elváltak. Clemanceau nem gyűlölte a magyar asszonyt, barátságos hangon levelezett unokái anyjával, a család magához vette, s Ida az egyik Clemanceau-palotában nevelte fel a gyermekeket, s ott is halt meg 1983-ban.

A „négy nagy”, Georges Clemanceau, David Lloyd George Vittorio Orlando és Thomas Woodrow Wilson közös stratégiája szerint nagy Lengyelországban, nagy Romániában, nagy Csehszlovákiában, nagy Jugoszláviában kellett gondolkodni, amelyek útját állják a Szovjet–Oroszország nyugati irányú terjeszkedésének. Ott vannak Németország hátában, fenyegetve azt, Magyarországtól pedig elszakították az ország területének kétharmadát, hogy potenciális német szövetségesként ne legyen számottevő. Magyarország nem Apponyi beszéde miatt vált martalékká, hanem azért, mert az „Őszirozsás forradalom” vörös grófja, Károlyi Mihály feloszlatta a magyar hadsereget, a román hadsereggel szemben csupán a Székely Hadosztály harcolt. A Vörös Hadsereg északi hadjáratának sikere riasztó volt az antant számára: a Szlovák Köztársaság léte bizonyította a proletárforradalom exportálhatóságát.

A Horthy-korszakban is a politikai élet elismert vezéregyénisége maradt. A legitimisták vezetője lett, s a detronizáció hangos követelője, IV. Károly híve, ennek ellenére bántódás nem érte. 1925-ben az új választói törvény kapcsán azt mondta: „vagy elfogadjuk a titkos választást, vagy pedig nem akarjuk, hogy a választók valódi akarata jusson kifejezésre”. Az 1926-os „frankvitában” okosan terelte jó irányba az országgyűlés belső politikai támadásait, az erdélyi földreform ügyében a Népszövetség becsületese, hite-

les fődelegátusa volt. Magyarország vezérszónoka volt a genfi székhelyű Interparlamentáris Unióban 1895-től. 1923-tól a nemzetközi politikai tekintélyét felhasználva a Versailles-i békekötés revízióját szeretné elérni, ennek érdekében tevékenykedett Európában, és az USA-ban történt körútja során. Elképzelése szerint a határon túl maradt mintegy 3,5 millió magyart békés népszavazással lehetne visszacsatolni a csonka Magyarországhoz.

A magyar Parlamentet képviselve az IPU soros ülésén betegedett meg 1933. február 4-én. Az alábbiakban Széchenyi András hiteles szövegét idézzük Apponyi haláláról.

Apponyi Albert halála

„Apponyi 1933. február 4-én influenzában megbetegedett és tüdőgyulladást kapott. Az orvosok rögtön megállapították, hogy súlyos komplikációkkal kell számolni, és nem engedték többé ki a La Résidence Hotelből. Fia, György még aznap délután elutazott hozzá, és másnap, vasárnap érkezett meg. A család többi tagja február 5-én követte őt. Noha két orvos vasárnap délelőtt javulást állapított meg, tüdőgyulladása miatt nem engedték kórházba; állapota ezt követően romlott. Ekkortól a hír bejárta a világsajtót és újságírók és diplomaták (pl. Henderson népszövetségi elnök, Habsburg Ottó és Zita) óránként érdeklődtek hogyléte felől.

Magyarországon minden fővárosi templomban, zsinagógában könyörgő istentiszteletet tartottak, hogy Apponyi nyerje vissza újból egészségét. Február 6-án Apponyi felvette a halotti szentségeket, és várta a halált. Fájdalmai ekkortól erősödtek, és órákra eszméletét veszítette. Másnap, 7-én állapota tovább

Fotó: internet.

romlott, köhögési rohamai voltak. Családja az ágyánál ült, de kommunikálni már nem tudtak. Apponyi Albert a folyamatos injekciózás ellenére délután újabb kómába esett, és 16 óra 20 perckor elhunyt.”

Uralkodók, államfők, miniszterek, fejezték ki részvétüket, a nemzetközi sajtó felkapta a hírt, s úgy adták közzé, mint Európa és a Magyar Királyság legnemesebb politikusának, legbecsületesebb emberének halálát. „Joseph Paul-Boncour francia külügyminiszter nyilatkozata szerint a diplomáciai tárgyalások alkalmával csak ritkán találkozott olyan „úri és előkelő” ellenféllel, mint Apponyi. „Akárhányszor álltunk szemben egymással, akár a lefegyverzés, akár a kisebbségek ügyéről volt szó, nála becsületesebb, úribb és előkelőbb ellenféllel ritkán találkoztam.”

Horthy Miklós gróf Apponyi Albertnéhez a következő részvétáviratot intézte. „Mély fájdalommal töltött el az a hír, hogy férje Önagyméltóságát a Mindenható páratlan kötelességérzettel teljesített ragyogó, fáradhatatlan működése közben elszólította. A megboldogult kivételes tehetsége és tudása, amelyet több mint két emberöltőn át önzetlen áldozatkészséggel és lelkes odaadással állított hazája szolgálatába, dicsőséget szerzett a magyar nemzetnek az egész világ előtt. Átérezve azt a pótolhatatlan veszteséget, amely távozásával mindannyiunkat ért, a mélyen sújtott magyar nemzet nevében is legbensőbb részvéteimet fejezem ki. Horthy”

Zita királyné így reagált a halálesetre: „Mély fájdalommal gyászolok Önnel, gyermekeivel és az egész magyar hazával. Szívem mélyéből imádkozom a nemes elhunytért, aki királyainak hűséges zászlósa, nekem pedig kitartó tanácsadó volt a számkivetésben. Zita”

Apponyi Albert gróf holttestét bebalzsamozták, hármaskoporsóba helyezték. Fenyő koporsó volt a legbelső, amelyet ólomkoporsó fedett be, majd kívülről faragott ébenfa koporsó zárta magába. A holttestet a genfi Notre Dame bazilikában ravatalozták fel a gyászszertartás idejére, majd különvonaton indult a család Budapestre. Útközben több helyen megállt a vonat, hogy államférfiak, főpapok, közemberek rójják le tiszteletüket a nagy halott előtt. Budapesten a máig fennmaradt Apponyi – gyászhintón vitték a Parlament kupolatermébe, ahol felravatalozták, s a tisztelői fejet hajthattak előtte.

Két napig hömpölygött a több, mint 250 ezer fős tömeg hosszú sorokban a ravatal előtt. A hivatalos temetése napján, február 14-én nemzeti gyásznap volt, az intézmények, üzletek zárva tartottak. Úgy búcsúztak tőle, mint királytól, testét felvitték a Várba, s a Mátyás-templom kriptájában helyezték el. Kívánsága az volt, hogy az éberhardi családi kápolnában helyezték el, s ma ott nyugszik családja körében.

Ma Magyarországon három Apponyi-mellszobrot ismerünk. Egyik a „hálás városban” Jászberényben található, a másik Budapesten a Széchenyi István tér 9. szám alatt, a harmadik Sopron-Balf városában. Jászberényben, Gencsapátiban általános iskola viseli az Apponyi Albert nevet. Egykor a mai Ferenciek tere Apponyi Albert tér volt. Ma a Lőrinci úttal párhuzamos szerény kertés házak utcája kapta róla a nevét. Kaposváron van egy egyszerű Apponyi Albert utca, Szikszón, s bizonyára több városban és faluban tisztelik az egykor „Legnagyobb magyar”-t. 100 év elteltével tisztábban látunk történelmünk eseményeire, kellene értékelni Apponyi Albert munkáját.

IRODALOM:

Emlékirataim - gróf Apponyi Albert Helikon kiadó, 2016

Ady Endre: 5. JEGYZETEK A NAPRÓL .Pesti Napló. 1907. október 4.

Éberhard-Apponyi család kastélya <https://bagyinszki.eu/archives/1367>

Josephine Dedet:Gerardine.Egy magyar nő Albánia trónján. Európa Könyvkiadó,Budapest, 2015.

Miklós Péter :Gróf Apponyi Albert halála és temetése. Belvedere, 2008/XX. 3-4.

Nagy Iván: Magyarország családai. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/I.kotet-57-62>.

Rébay Magdolna: Felvidéki főnemesek a bécsi Theresianum gimnáziumában és a kalksburgi jezsuita gimnáziumban a dualizmus korában In: Szerk.: Kapusi Angéla, Szerk.: Ugrai János Eliték nevelése és oktatása: Esetek és összefüggések a 18-20. században. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2015.

Szécsényi András: Apponyi Albert halála és temetése. Hítel, 19. évf. 1.sz

Tarján M. Tamás: Apponyi Albert gróf halála. Rubicon Line, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1933_februar_7_apponyi_albert_grof_halala

https://hu.wikipedia.org/wiki/Trianoni_b%C3%A9keszerz%C5%91d%C3%A9s

Borók Imre

Zelemér

Csonka torony egy kunhalom tetején

Hajdúböszörmény városához közel, mindössze nyolc-tíz kilométerre fekszik Zelemér. Ez ma a hajdúvároshoz tartozik, külterülete, városrésze Böszörmény településnek. Hajdan önálló falu volt. Hajdúböszörmény környékén, határában számos mára már elpusztult falu nevét, elhelyezkedését ismerjük: Bagota, Demeter, Cégény, Csegetelke, Hetvenegyháza, Salamon, stb.

Híres műemléke a zeleméri Csonkatorony. Zelemérhez sok helyi monda, legenda, mítosz, böszörményi történet, szájhagyomány kötődik mind a mai napig is.

Már a honfoglalás után is faluszerű település lehetett. Szent István templomépítési rendeletéből tudjuk, hogy minden tíz falunak építeni kellett egy-egy templomot. Ennek köszönhetően épült meg Zelemér első, román kori temploma.

A hatalmas Gutkeled-nemzetségről

Zelemér falvának legfőbb birtokosai a középkorban a Zeleméry-család tagjai voltak.

Ők az ősi, nagy jelentőségű Gutkeled-nemzetséghez tartoztak, Ez az előkelő nemzetség az elmúlt ezer esztendő alatt fejedelemeket, hercegeket, bárókat és grófokat vonultatott fel, nádorokat és erdélyi vajdákat, országbírókat és bánokat adott Magyarországnak. Ám akadt a Gutkeledek között esztergomi érsek, ispán és tárnokmester, éppen úgy, ahogy ajtónállómester és lovászmester is. A Gutkeled-nemzetséghez jeles tudósok és neves költők, közismert tudósok és híres katonák tartoztak, akik mindig is a mindenkor magyar uralkodót szolgálták, külföldön és belföldön egyaránt. Előkelő nemzetség tagjai voltak a Gutkeledek. Kapcsolataik és bitokaik behálózták az egész korbalei Magyar Királyságot.

A nevezetes Gutkeled-nemzetség összesen 2 főágra oszlott. A sárvármonostori és a majádi főágból nem kevesebb, mint hét ág keletkezett az idők folyamán. Majdnem ezer esztendő alatt, a Gutkeled-nemzetség hét ágából összesen 55 nemesi család alakult ki. Köztük olyan ismertek is, mint a várkonyi Amadé-leszármazottak, az ecsedi és a somlyói Báthoriak, a gúti Ország-család, a Ráskayak és a Daróczyak, A rokonság közé tartozott még a Diószegi- és a kusalyi Jakcs-família is, éppen úgy, mint ahogy a Maróti-dinasztia is. Mint láthatjuk, igazán előkelő és nemes, kiterjedt famíliákról, családokról, nemzetségről beszélhetünk. A Gutkeled-nemzetség Majádi-főágához tartozott a Báthori-ág is, ennek egy részét alkotja a Zeleméry (Kamarás)-család, mely nevét birtokai központjáról, Zelemérről kapta meg.

Kézai Simon leírja a Gesta Hungarorum nevű krónikájában, hogy a nemzetség ősei Gúth és Keled voltak, akik Orseolo Péter király idejében (1038-1041 és 1044-1046) érkeztek meg Magyarországra. Mivel egymással testvériséget kötöttek, mindig közösen igazgatták a birtokaikat, ezért alakult

ki a Gutkeled-nemzetség. Eredetileg sváb lovagok voltak, akik Stauf várából érkeztek. (Így rokonaik, őseik közé tartozhatnak a Hohenstaufen-dinasztia tagjai is. Ők német-római császárok és sváb hercegek voltak. Olyan híres uralkodókat számítunk hozzájuk, mint I: Barbarossa Frigyes császárt (uralkodott 1155 és 1190 közt), unokáját II. Frigyescsászárt (ő 1220 és 1250 közt uralkodott a Német-Római Császárság felett).

Kálti Márk, a Képes Krónikában papírra vetette, hogy a Gutkeled-nemzetség Salamon király uralkodása (1063-1074) alatt alapozta meg tekintélyét és szerencsését. A nemzetség előkelő tagja volt Vid ispán, Salamon király rossz szelleme. Vid ispán nevét őrzi a mai Hajdúvid is, a falu első birtokosa szintén a Gutkeled-nemzetség tagja volt. A nemzetség tagjai közt akadtak olyanok is, akik I. Géza királyt (1074-1077) és Szent László királyunkat támogatták a trónviszályok ideje alatt. Szintén a Gutkeledektől származott Salamon király udvarának vitéze, a Bátornak is nevezett Opos, aki a néphagyomány szerint megölte az Ecsedi-láp szüzlányrabló sárkányát. Ő kapta meg a királytól Rakamaz és Nyír-Bátor, Pócs (a mai Máriapócs) birtokokat. Opos uradalmainak központja a Nyír-ségben volt: Ábrány és Nyíregyház.

A Gutkeledek derekasan kivették a részüket a tatárjárás harcaiból is. A muhi csatában harcoltak a Gutkeled-rokonságból, néhányan oda is veszték közülük. A falu a tatárjárás során elnéptelenedett, temploma romba is dőlt. Még az Árpád-ház uralma alatt mégis újjáéledt, mind a falu, mind templom.

Az Anjouk idején, 1322 környékén építették újjá, immár gótikus stílusban a falu templomát, melyet a tatárok felégették. Nemcsak újjáépítették, de meg is nagyobbították az épületet. Zsigmond király uralkodása idején és a Hunyadiak korában telepedtek le a környéken a rácok (szerbek).

Zelemér szintén birtokközpont volt, a Zeleméry-család örökletes birtoka, tulajdona. Ide olyan falvak tartoztak, mint a mai Józsa, Bodaszőlő és Zelemér. Nem a hajdúbihari volt az egyetlen Zelemér falu hajdanában az ország területén. A Tisza partján, a mai Varsánygyűre mellett is állt egy Zelemér, akárcsak Löwopetrinél. Békés és Csongrád megyében is akadt egy másik Zelemér helynév.

Zelemér nevérol

Az Árpád-korban a Zelemér tulajdonképpen egy férfi személynév is volt. Azok a tudósok, akik névtannal foglalkoznak - legyen az földrajzi nevek tanulmányozása, a családnévek kutatása vagy pedig személynévek vizsgálata - mind elfogadják azt a tényt, hogy a Zelemér név végső soron, személynévi eredetű. A történészek inkább azon vitatkoznak, hogy mi a név eredete, s mi volt a jelentése.

A Zelemér név eredetére legalább két, egymástól gyökeresen eltérő magyarázat született. Néhány tudós, köztük Györffy György is, úgy vélték, a szó a horvát Zvonimir sze-

mélynévből ered. Ennek a névnek a jelentése: „híres, hírneves”. Az is felmerült a nyelvészekben: a szó a Zelo+mir szóösszetételből származik, ekkor a név jelentése nem más, mint: „hatalmas világ”. Ezt tartotta valószínűnek Mező András és Német Péter is, mindketten híres névtanósok.

Mások, mint Lévai Béla nyelvész, úgy vélelmezte, hogy a Zelemér név inkább a szintén szláv Zelimir névből eredhet.

Ez tulajdonképpen nem más, mint a német Wilfried, az angol Wilfred, az olasz Vilfredo tükörfordítása. Minden név egyet jelent: „békét, barátságot akar”. A csehek és szlovákok nyelvében női párja is kialakult: Zelмира. Ez a cseh és szlovák név fedezhető fel a mai Zseliz falu nevében is.

Más névtannal foglalkozó tudósok, mint Kiss Lajos akadémikus, nem támogatták a Zelemér név szláv eredetű származtatását. Szerintük a név inkább ómagyar eredetű, és egy ma már nem létező Szülemér alakra megy vissza. Ennek az ómagyar szónak a jelentése: ivadék, sarj, származék. Ennek a szónak az eredete nem más, mint a szül szó. Ezt az elképzelést támogatta korábban Gombocz Zoltán és Horger Antal is.

Varga Antal, balmazújvárosi helytörténész szerint a Zelemér név tulajdonképpen nem más, mint egy Zil (Szil, Zille) nevű „emír” neve. Valóban létezett az Árpád-korban a közelben egy Szilegyház nevű falu, ám ennek eredete a szilfához, mint elterjedt növényhez kötődik.

Összegezve: Zelemér falvának neve bizonyosan személynévi eredetű. Minden bizonynyal a kicsiny település első birtokosának nevéből származik, aki az Árpád-kor kezdetén kaphatta meg birtokul a falut, alighanem Szent István királyunk korában. Csak később került át a Gutkeled-nemzetség, vagyis a Zeleméry-család tulajdonába. 1332-ből származik az első dokumentum, mely Zelemért a Zeleméry familia birtokának mondja. A ma ismert késő gótikus templom is ekkor épült. 1347-ben Zeleméri János fia László, részt vett Nagy Lajos királyunk nápolyi hadjáratában.

A Zeleméry-családról

Zelemér Böszörménnyel ellentétben nem került át a Hunyadi-család birtokába. Így nem birtokolta Hunyadi János és Mátyás sem, mint ahogy Szilágyi Erzsébet és Corvin János sem. Mindvégig megmaradt a Zeleméry-család birtokának. A családból származó Derzsiek és Parlagiak is rendelkeztek birtokrészsel Zeleméren.

A famíliát ismerik még Kamarás ragadványnéven is. Ezt onnan szerezte meg a család, hogy egyik tagja, László, a királyi sóának kamarása volt, Zsigmond király uralkodása alatt.

Mátyás király korában, az ő unokaöccse kapta meg ezt a méltóságot, akit szintén Zeleméry Lászlónak kereszteltek. Az ő felesége Báthori-leány volt.

Ennek az unokája nem volt más, mint

Pálnagy Balázs – Zeleméri virradat

János, immár harmadik e néven a családban. Ő még a független Magyar Királyságban született, 1515-ben. Az ő felesége nem volt más, mint Dobó Anna, vagyis az egri hősnek, Dobó Istvánnak a nővére.

Egy újabb László, szám szerint immár a negyedik, Esztergom megye főispánja lett (1568 és 1573 között). A korban szokatlanul tanult ember volt, Verancsics Antal püspök, a híres humanista tanítványa volt Egerben.

Zelemért először 1564-ben gyűjtötták fel a törökök, Hasszán temesvári pasa parancsára, bosszúból, mivel Zeleméry Miklós a Habsburgok oldalára állt át, János zsigmond erdélyi fejedelem ellenében. A lakosság ekkor még visszatért, újjáépítették a falut.

1594-ben, a tizenöt éves háború ideje alatt, a tatárok portyái Zelemért csaknem a földdel tették egyenlővé., Gázi Giráj krími tatár kán parancsára. A négy évvel későbbi magyar adójegyzék a falut már meg sem említi.

A dézsmaszedők 1608-ban még összeírtak hat adófizető jobbágycsaládot. Ezek megérték még a hajdútelepítést. A teljes elnéptelenedés 1627-re következett be.

A Zeleméry-család utolsó férfitagja nem volt más, mint Zeleméry László, e néven immár az ötödik. Az utolsó férfi a Zeleméry-családból, 1606-ban halt meg. Nőágon egy esztendővel később ért véget a család, mikor a Borbála nevű leszármazott meghalt. Ő hozzáment Lorántffy Mihályhoz. Leányuk született, Lorántffy Zsuzsanna, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem felesége, II. Rákóczi György anyja.

Mint látható, bizonyos keresztnevek nemzedékről nemzedékre ismétlődtek a Zeleméry-famíliában. A sok Lászlót,

Mihályt, Jánost, Miklóst az utókor csakis a születési és halálozási ideje szerint tudja sorba szedni. Nemcsak a férfi leszármazottak nevei ismétlődnek sűrűn a családban, ámde a női nevek is: Anna és Kata néven született leánygyermek szinte minden nemzedékben előfordult.

A XVIII. században, a kuruc háborúk után, a pusztabirtok nyugati részét Nagy-Zelemérnek hívták, a keleti oldalt Kis-Zelemérnek, míg a kettő között fekvő birtoktestet, akkori birtokosáról De Pauli Zelemérnek nevezték.

A halmon egy templom állt valaha

Mint láthatjuk is, a templomrom egy kunhalom tetején áll fenn, mind a mai napig is.

A kunhalmoknak semmi közük sincsen a honfoglalás után megjelent, a tatárjárás után kiváltságot szerzett kun nemzetségekhez. Csak a XIX. század elején kapcsolták őket össze a kun néppel.

Az alföldi ember a kiemelkedéseket egy sereg elnevezéssel illeti: hegy, halom, domb, gerinc, oldal, part, hát, laponyag, porong, sziget, telek.

A hegy általában nem más, mint a szőlőhegy megnevezése. Az elnevezés gyakran eredeti tulajdonosára utal. Néha még a hegy funkciójára is utalhat (pl: Strázsahegy). Olykor a formáját adja meg, vagy a jellegzetes növénytakarót (Szilfahegy)

A halom a tájból legmagasabban kiemelkedő képződményeket (5-10 méter magas) jelenti. A névadás itt is hasonló a hegyhez. (pl: Hatáshalom)

A korhány szó nem más, mint az egykori kurgán elnevezés egyik változata. (általában

sírdomb értelemben használják.)

A domb elnevezésnél az a lényeg, hogy a magassága sohasem éri el, haladja meg a halom magasságát. Ez gyakran nem szabályos, ember által épített kiemelkedést jelentett. A domb egyes települések nevében is előfordul.

A laponyag szó egy, a halomnál terebélyesebb, de alacsonyabb (mindössze 2-6 méteres) magasságú térforma. Vízjárta vidéken általában a víz felett, szárazon maradt, emiatt gyakran építkeztek is rá. Néha azért temetkeztek is erre.

A porong szó, egy laponyaghoz hasonló, ám de még annál is alacsonyabb vízmentes területet jelölt meg. Mivel szinte mindig száraz maradt, a pásztorok és nyájak alkalmi pihenő- vagy szálláshelynek használták. Ismerték keménysziget vagy ormány néven is. Szinte sohasem fogták művelés alá.

A telek elnevezés egy olyan, korábban emberi lakóhelyül szolgáló területet jelölt, mely mára már elpusztult.

A szállás nem más, mint emberi tartózkodásra kiválasztott terület. A középkorban egész falvak viselték ezt a megnevezést. (Péterturgonyszállás-Kisújszállás, Fülöpszállás, Jászárokszállás). Ezek ma már csak az időközben elpusztult középkori falvak helyének megjelölésére szolgáltak. Olykor még az is előfordult, hogy tanya-csoportosulást jelöltek meg vele. Ezeket később gyakran közigazgatásilag is összevonták.

Az egyháza elnevezést több településnévben is megőrizték. Ez Árpád-kori, templommal ellátott falura utal. (Kerekegyháza, Kis-kunfélegyháza)

A régészek és a néprajzosok is megkülön-

böztetnek egymástól természetes és mesterséges halmokat.

A kunhalmoknak sokféle funkciója van

Néha tell-telepeknek is nevezik őket, ekkor egy olyan várost vagy falut jelöl, mely összedőlt, s annak idején vályogból és sárból építették fel őket. A törmelékek hosszú ideig halmozódhatnak egymásra. Más néven ezek a lakódombok.

Egyszer-másszor őrhalomnak vagy éppen vigyázóhalmoknak (strázsahalmoknak) is nevezik őket, ahonnan tűzzel vagy füst segítségével riasztották baj, veszedelem idején a falu lakóit, s a közeli és távoli szomszédokat.

A halmokat sokszor használták fel sírok kiépítésére is, ahová nevesebb személyeket temettek el, már az őskorban és a bronzkorban is, de még a vaskorban vagy a kelta korszakban is. Ilyenkor kerámiatöredéket temettek az elhunytak mellé. Hébe-hóba egész gödrök alakultak ki, az egymás fölé és

mellé temetkezések nyomán.

Néhanapján más, még komorabb funkciót is elláttak ezek a halmok: némely alkalommal kivégzőhalmokként vagy vesztőhelyekként is hasznosították őket.

Elszörtan az is előfordult, hogy a közelben lezajlott csata halottait földelték el a halmokban. Az ilyesféle halmokat általában csatahalomnak vagy éppen testhalomnak hívták a túlélők.

Időnként az is előfordul, hogy ilyen helyen egészen nagy földvárak kerülnek elő, a régészek szerszámai alól.

Máskor kiderül, hogy az ilyesfajta halmokat már a pogány korban élők is kultikus halomnak tartották, és vallási jelentőséget tulajdonítottak nekik.

Sokkal gyakoribb azonban az a funkció, mikor a halmokat két település földbirtokainak elhatárolására használták fel. Hasonló esetekben határhalmokról beszélhetünk.

A kurgán szót egész Kelet-Európában

használták a halmok megnevezésére. Régi magyar nevük nem volt más, mint korhány.

Az ember nem mindig tisztelte a kunhalmokat. Sok halomhoz hozzá sem mertek nyúlni a régiek, így épségben megérhették a jelent. Ám nem mindig jutott ilyen szerencsés sors a halmoknak. Kincskeresők és fosztogatók, jó, ha nem tolvajok lepték el őket, akik aranyat és ezüstöt kerestek, s nem tisztelték még az odatemetett holtakat sem. Úgy gondolták, minden egyes halom nem más, mint Attila hun király, vagy éppen Árpád fejedelem feltételezett sírja.

Mások úgy gondolták, hogy miért maradjanak parlagon ezek a látszólag teljesen értéktelen területek, ilyenkor előfordult, hogy egyszerűen elszántották az egészet, s mezőgazdasági művelés alá fogták a halmokat. (Szántás, vetés, aratás tette tönkre őket.)

Így az ép kunhalmok mellett bizony gyakran találunk a kutatók megbontott kunhalmokat is, melyeket különböző mértékben

rongáltak meg az éghajlati körülmények és az emberek. Még szerencsénk van, ha éppen csak roncsolták a földművesek a kunhalmokat, és nem hordják el egészen. Ilyenkor már csak a nép emlékezetében él tovább az egykori halom, sokszor még azt sem tudják pontosan megmutatni, hol is állt egykoron.

Némelykor még az is előfordult, hogy valamilyen ok miatt meg is magasították a kunhalmokat, (pl: kilátót építenek fel rájuk) így téve a halmokat teljesen tönkre. Valójában minden emberi beavatkozás megbontja a kunhalmok egyensúlyát, megváltozik az állat- és növényvilág is. Emiatt nagyon kevés olyan halmunk van, mely teljesen érintetlenül vészelt át az évszázadokat. Sokukról azt sem lehet megállapítani, milyenek lehettek azelőtt.

A kunhalmok sajátos értékekkel rendelkeznek. A kunhalmok jellegzetes táji, illetve tájképi értékekkel rendelkeznek, melyet az embereknek is tisztelniük illene. Már mesziről meg lehet őket ismerni. Még ma is jól azonosíthatóak. Hajdúböszörmény határában. Jellegzetességeik alapján és a földterület gazdájának nevéből azonosították őket.

Az ép kunhalmoknak minden esetben van botanikai értékük is, hiszen sok jellegzetes növény csak ezeken a helyeken maradt fenn. (A teljesség igénye nélkül, gondoljunk csak a pusztai füvekre és az értékes bokrokra, de akár az egyedülálló cserjékre vagy a ritka fákra is). Ritkaságuk miatt különösen értékesek lehetnek ezek az ősgyeppek. Szórványosan még az is előfordul, hogy ezeket a halmokat tájidegen fákkal telepítik be. Erőteljes gyomosodás figyelhető meg a kunhalmokon. Sajnálatos módon, a halmok fennmaradása, továbbá növényzete szempontjából is legelőnyösebb rét- és legelőgazdálkodás kissé háttérbe szorult, a szántóföldi gazdálkodás nagy teret hódított. Jóval kisebb arányban jelenik meg az erdőgazdálkodás, az intenzív állattenyésztés vagy a kertgazdálkodás a halmokkal kapcsolatos gazdasági tevékenységek során. A mesterséges, majd a természetes folyamatok is a táj víztelenedése felé hatottak (lásd: Tóció-folyó, Tóció-ér): A vizes élőhelyek szinte egészen megszűntek, s nyáron akár még teljesen ki is száradhatnak.

Természetesen az állatok is birtokukba veszik ezeket a kunhalmokat. Így fordulhat elő, hogy a halmok zoológiai értékekkel is rendelkeznek. Rovarok és bogarak (sáskák és kabócák) éppen úgy előfordulhatnak rajtuk, mint puhatestűek és kételtűek (csigák és békák). A hullók közül megemlíthető a halmok élőhelyeire a fűgő gyíkok és a vízisikló is. A madarak különösen ki tudják használni a kiemelkedéseket. Éppen emiatt semmi csodálkoznivaló nincsen azon, ha például egerészölyveket és vörösvércsüket veszünk észre ezeken a halmokon. Az énekesmadarak közül megtelepedhetnek rajtuk mások mellett a zöldikék is. Természetesen a ragadozómadarak is megjelennek ilyenkor a halmokon, mint a kerecsensólyom. Az emlősök közül mindenféleképpen gyakoriak az ürge és hörcsögök. A rájuk vadászó görények és rókok is feltűnhetnek a halmok környezetében.

Így akadnak a kunhalmok között olyanok, melyek kiemelkedő vagy éppen jelentős botanikai értékekkel rendelkeznek. Sajnos sokkal gyakoribb azonban az, mikor kicsi vagy csekély értékekkel bírnak, vagy egyáltalán

nincsen botanikai értékük.

Ebben az esetben már csak a botanikai rekonstrukció segíthet rajtuk. Ám ez igazán hosszadalmas feladat. Ennek első lépése nem más, mint a talajtani visszaállítás. Ilyenkor igyekeznek a hajdani gyepekkel azonos, vagy legalább hasonló fajokat betelepíteni a kunhalmokra.

Így hoznak létre országos jelentőségű természeti értéket. De már annak is örülnek a szakmunkások, ha helyi, vagy éppen regionális természeti értékek kerülnek fel a listákra.

Természetesen a kunhalmoknak a botanikai és természeti értékek mellett, jelentős kulturális értékek is vannak. Ezeket szintén országos, illetve regionális, vagy a helyi értékek közé sorolják be. A kunhalmokhoz rengeteg helyi legenda, és elbeszélés, história és rege, monda és mítosz kötődik.

A zeleméri Csonkatorony, egyházi építményként funkcionált. Mint korábban leírtam, az egyházi műemlék a környék legmagasabb pontján kapott helyet. Mind a mai napig is egy kunhalom tetején áll.

Az első templom minden bizonnyal Szent István királyunk uralkodása alatt épülhetett fel ezen a helyen. Nemigen lehetett más, mint fatemplom. Méretei alapján úgy látszik, hogy 25-30 hívőnél nem fértek el benne többen. Ez az istenháza, mint a többi korabeli templom-épület, nyugat-keleti tájolású volt. Ez is, mint ahogy utódai, szintén a Tóció-patak forrása mellett épült fel.

A tatárjárás eseményei elpusztították a korai, minden bizonnyal román stílusú templomot. A Gutkeled-nemzetség Hajdú-Bihar megye későbbi területén nem kevesebb, mint 15 templomot épített fel. Így nyilvánvalóan a Zeleméry-família, a helység birtokosai építették újjá az elpusztult templomot, ugyanazon az alapokon.

A templomhajóhoz nyugat felől egy torony csatlakozott, mely valószínűleg őrtoronyként is funkcionált. A templom keleti részén állt a szentély, melyhez észak felől egy sekrestye kapcsolódott. A szentély, a templomhajó és a torony együttes hossza körülbelül 26 méter, a hajó szélessége 7 méter volt. A régészeti feltárások során kiderült, hogy templom nyugati fele kivitelben nem egyezik a keleti részszel, az valószínűleg másik építőmester munkája. A késő gótikus stílusú templom 1310 és 1320 környékén épülhetett fel. Nem volt nagyméretű ez a kultuszépület, nem lehet székesegyháznak, katedrálisnak, bazilikának vagy hitképolnának nevezni. Ám külön papja volt (értelemszerűen római katolikus), aki mindössze hat garast fizetett a pápai tizedjegyzék szerint. Ennek ellenére plébániája jelentős helynek számított, mivel papjának címe esperes volt.

Zeleméren azonban nemcsak római katolikusok éltek. Két református pap nevét is ismerjük a településről, más-más korból, a mohácsi csatát követő zaklatott időkből.

Először Hasszán temesvári pasa parancsára dúlták fel, 1564-ben, ekkor azonban még újjáépült. A falu 1594-es feldúlása megpecsételte a templom sorsát is. Gázi Giráj kán krími tatár harcosai felgyújtották Zelemért, s a földig le is rombolták.

Az egykor legalább harminc méter magas templomtorony, ma már csak 18 méter magasban nyúlik az ég felé. Mellette még mindig megtekinthető az északi fal egy kicsiny darabja is, a boltozat indítása. Egyhajós,

kegyúri templomnak épült fel. Még most is felismerhető, hogy nyolcszögletű, támpilléres épület volt valaha. Ma már csak rom, templommaradvány. Jellegzetessége, hogy az északi falon, a rossz oldalon, a templomnak sohasem volt ablaka. A megmaradt fal a sekrestyéből származik.

A De Pauli erdőbirtokosság adományozta, ajándékozta oda a Csonkatornyot, 600 négyzetméter területtel együtt Hajdúböszörménynek. 1907-től műemléki, így műemléki védelmet élvez. Harminc esztendő múlva, 1938 és 1941 között, Csiha Antal javaslatára, Sőregi János, majd Letényi Árpád és Módy György alaposan feltárták,

1979-ben állították fel az első emléktáblát, mely a Csonkatorony keletkezéséről, történetéről, sorsáról tudósít. Az alatta lévő kunhalom 1981 óta védett.

A rendszerváltás óta, minden esztendőben, augusztus 20-a környékén, Szent István királyunk tiszteletére, ökumenikus istentiszteletet szerveznek, melyen bárki részt vehet.

2006. augusztus 20-a óta áll a milleneumi emléktábla a Csonkatorony még megmaradt falán.

2014-ben alaposan megújult környezete is. A 2014-es felújítás alkalmával a halomra felvezető lépcsősort teljesen újjáépítették, míg a műemlékhez tartozó telket faoszlopokból álló kerítéssel kerítették körbe. A terület parkosítása során őshonos fákat ültettek, illetve kialakítottak egy növénykertet is. A felújítás során pihenőhelyek és főzőhelyek kerültek kiépítésre, melyek éjszakai kivilágítását korszerű, napelemes LED kandeláberek biztosítják.

Sok helyi legenda kapcsolódik Zelemérhez, mint Boda Katalin regéje, a veres barátok mondája. Szívósan tartja magát a szóbeszéd a böszörményiek közt az alagutakról, melyek Zelemért és a Csonkatornyot valaha összekötötték Bagotával és Viddel, Böszörménnyel és Bodával.

Ezeket a történészek és régészek sorban megcáfolták. Kiderült, hogy Zelemér birtokosai között nem szerepelt egy Boda nevű család sem. Alagutakat sem találtak a környéken, mint ahogy kincseket sem. (Egyáltalán kik és miért építették volna fel, több tíz kilométer hosszan a földalatti folyosókat?) A veres barátok tulajdonképpen az 1194 és 1314 között létező templomos lovagok voltak. Semmi köztük nem volt a rácokhoz (szerbekhez), éppen úgy, akárcsak a hajdúkhoz.

A „vadászok sánca” – a zeleméri földvár

Ez a templomromtól mindössze egy kilométernyire, délnyugat felé található meg. Tulajdonképpen nem más, mint egy bronzkori erődítményrendszer, erődítés maradványa. Egyáltalán nem véletlen, hogy itt épült fel, hiszen jól védhető helyen fekszik, Három irányból is vízjárta völgyek veszik körül: Északról a Mély-ér, kelet felől a Tóció-patak, déli irányból a Bodzás völgy védi, csak nyugat felé nyitott. Az északi sánc 276 méter hosszú volt, a nyugati sánc 301 méter. A keleti sánc, mely 385 méter hosszú volt, elérhette akár a 6 méteres magasságot is. M. Nepper Ibolya szerint a zeleméri földvár valaha honfoglalás-kori településközpont volt, mely egyaránt felügyelte Józsat és Bodát is.

Balogh Gyárfás

Együtt az orgonáért

Úgy mondják, az orgona a hangszerek királynője. Ha megszólal, különösen egy nagy, monumentális orgona, olyan a hangzása, mint egy szimfonikus zenekaré. Nem lehet véletlen, hogy több mint 300 év óta a templomokban a szentmisék, istentiszteletek zenei kíséretét orgonákra bízák. A kis templomokban kicsikre, a nagy katedrálisokban nagyokra. Hangjuk betölti a templomok szakrális terét, s vezetik a kántorral együtt a hívek énekét. Azt az érzést keltik bennünk, hogy ez az erőteljes, csodálatos hang bizonyára kapcsolódik az égi, mennyei zenéhez, így közvetlen kapcsolatot teremt Isten és a gyülekezet, Teremtő és az ember között. Hajdúböszörményben két ilyen képességű orgona is van. A Kálvin tért már felújították. Az idősebbnek, a nagyobbaknak a megmentését most szeretnénk elkezdni.

Díszpolgárok az orgonamentésben

A Hajdúböszörményi Bocskai téri Református Egyházközség Templomi Orgona Megmentéséért Közhasznú Alapítványa 2018. november 24-én egy nagyszabású, jótékonyági koncertet rendezett a Bocskai téri Református Templomban. Az est díszvendégei Vásáry Tamás zongoraművész, karmester, író, a Szent István Rend tulajdonosa, a Nemzet Művésze, Kossuth-díjas, Hajdúböszörmény város díszpolgára, és Dr. Szabó Balázs Junior Prima díjas orgonaművész, nemzetközi orgonaszakértő voltak.

Az est során fellépett a debreceni Maróthy György Pedagógus Kórus, a jászberényi Cantate Nobis Énekegyüttes, a hajdúnánási Maklár Lajos Énekkar és a 40. születésnapját ünneplő hajdúböszörményi Deák Bárdos Lajos Énekkar tagjaiból szerveződött összkar, valamint a Baltázár Dezső Református Általános Iskola Magvető Kórusa kiegészülve a gyülekezetünk vegyeskarával.

Ez a rendezvény a „Díszpolgárok az orgonamentésért - Együtt az orgonáért” sorozat nyitókoncertje volt. A jótékonyági koncert szervezésével kettős célunk volt. Egyrészt szeretnénk volna a szép számú közönségünknek egy felejthetetlen kulturális-zenei élményt nyújtani, másrészt hírül adni a hallgatóságnak, s rajtuk keresztül az orgonamuzsika, komolyzene iránt érdeklődőknek, hogy orgonánk felújításának útjából elhárultak a jogi akadályok. Vége az előző kivitelezővel nyolc évig elhúzódó jogi vitáknak, a pert megnyertük. Anyagi akadályok tornyosulnak ugyan előttünk, de összefogással ezeken is úrrá tudunk lenni.

A koncerten nagy örömünkre részt vett, FT Dr. Fekete Károly a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke és Kiss Attila, Hajdúböszörmény város polgármestere, orgonánk fővédnöke is. Püspök úr, a tiszántúli orgonák levéltári kutatása közben már akkor felfigyelt orgonánk értékeire, amikor még nem is járt templomunkban. Kiemelten fontosnak tartja annak megmentését, helyreállítását, „legyen büszkeségünk ez a hangszer”. Méltatta az orgonánk építéskor -1902-1903- szolgáló Beke Antal kántor munkásságát is.

Miért érdemes a megmentésre az opus 400-s Angster-orgonánk?

Ebben a tanulmányban a Templomi Orgona Megmentéséért Alapítvány elnökeként, mint az orgonamentés elkötelezett híve, megpróbálok számba venni azokat az értékeket, amelyekkel orgonánk rendelkezik. Szakemberek vélemények

A Hajdúsági Múzeum gyűjteményéből

#-Böszörmény Bocskai téri templom Orgona díszpolgárai

nyeiinek összegzésével szeretném igazolni, hogy a magyar orgonaállomány egy különösen értékes darabjáról van szó, amelyet érdemes megmenteni, eredeti állapotába visszaállítva restaurálni. Akkor is ezt az utat kell választanunk, ha ez a költségesebb, nehezebb út, mint az eredetétől eltérő elektromos újjáépítés, mert csak így kaphatjuk vissza azt a csodálatos tónusú hangzást, ami ezt a hangszert valaha jellemezte.

Műemléktemplomban lévő védett orgonáról van szó: műemléki törzsszám: 1821

Ez a tény már önmagában is hordoz magában számunkra egyfajta erkölcsi kötelezettséget. Az örökségvédelem közös feladatunk. Nem hagyhatjuk pusztulni nemzeti értékeinket. Ha hajdúelődünk 115 évvel ezelőtt „egy közepes méretű földbirtok árának megfelelő összeget fizettek ki” a kor leghíresebb magyar orgonaépítőjének az opus 400-as orgonáért, akkor biztosak lehetünk abban, hogy elégedettek voltak Angster József alkotásával.

A Hajdúböszörmény Bocskai téri református templom történetének kezdete az Árpád-házi királyok idejére nyúlik vissza. Az egykor erős kőfallal kerített templom több átépítésen esett át, míg végül is elnyerte a mai formáját. A mai templom műemléki része a torony felőli, nyugati részre esik, ahol a 115 évvel ezelőtt az opus 400-as orgonát felállították.

Az első orgonát, az 1789- 1804 közötti templom- átépítést követően, 1808-ban egy nagyváradi mester készítette 4000 forintért, még a templom hosszabb, északi karzatára. A 17 regiszteres orgona 1808. október 30-án szólalt meg.

A templom a mostani formáját a következő átépítés során, 1880-ban nyerte el.

A torony tetejére a kakast 1880. október 10-én, vasárnap 10 és 11 óra között tették fel. A templom a hívek számára 1880 karácsonyán nyílt meg.

Az új templomba új orgona kellett! A templom átalakítását tervező műépítész, Czigler Győző, egy-

üttal az építkezés művezetője is volt. Ő felügyelte az orgonaépítést, az orgonaházat is ő tervezte.

Az orgonaépítésre kiírt pályázatot Országh Sándor nyerte el. Hamarosan, még 1881-ben jelezte, hogy szépen halad a munkálatokkal, a cinsípek mellett készen vannak a szelládák is. Az orgona helyszínre szállítása 1882 júniusában kezdődött meg. Országh 30 kocsiért a hajdúhadházi állomásra szalmával vagy szénával, kötéllel és ponyvával. Az orgonát ő is az északi karzatra építette, amelyik 1882. december 25-én szólalt meg. Az átvételére azonban csak 1883 nyarán került sor. A helyi sajtó szerint a tél és tavasz folyamán sok zavart okozott a hangszer, mivel az orgona főtestének hátsó részénél egy darab előbb ablaknak készített, később berakott nedves falazat van. A levelezések szerint azonban a nedves fal kiszáradása okozta orgonakároknál nagyobb gondot jelentett az orgona fűvöberendezése, amelynek olyan nehéz lett a fűjtatása, hogy a harangozók nem győzték, fel akartak mondani. Országh Sándornak a következő nyárra át kellett dolgoznia az orgona légrendszerét.

Úgy tűnik azonban, hogy az orgona még így sem felelt meg az a hívek igényeinek, mert azt 1894-ben az „Angster József és Fia” céggel az egyházközség átépíttette azt a templom nyugati karzatára.

Az orgona ma is látható formája szintén az „Angster József és fia” cég munkája, melyet 1903-ban adott át Angster József. Lényegében az Országh-orgona néhány elemének, az orgonaszekrénynek és a sipanyag egy részének felhasználásával egy teljesen új orgona épült az 1894-ben átépített orgona helyére.

Az ekkor már a 69. évében járó mester itt adta át a stafétát fiainak, Emilnek és Oszkárnak. A közös munkájuk ez a későromantikus stílusban elkészült műalkotás.

„Az apa egész szakmai életútjának tapasztalata, mindenekelőtt a világhírű párizsi mester-nél, Cavaillé-Coll-nál szerzett tudásanyaga ötvö-

zódik a fiúk innovációjával. A fiatalok külföldön megismerkedhettek az orgonaépítéssel legújabb kori vívmányaival, ennek megfelelően pneumatikus traktúrával építik meg az opus 400-ast. Valódi különlegessége azonban az, hogy három különböző szellárendszer alkalmaznak: kúpláda a pedálon és az első manuálon, fekvő Witzig-tasniláda a második manuálon, álló éktasnis szelláda pedig a harmadik manuálon. Ez biztosítja az egyes művek számára az önálló hangzás- és megszólalásformát. A Witzig-ládát Angster Oszkár Steinmeyer öttingeni műhelyében ismerte meg.”

Idézet Angster Józseftől: „Az orgona külháza a régi marad, de megfelelően ki lesz bővítve, az oldalfalak meg lesznek toldva és újszekerények megfelelően lesznek befestve. Az egész orgonaszekerény

zi orgonaszakértő - 2017. „Minden idők leghíresebb magyar orgonaépítő cégének ez volt az addigi legnagyobb pneumatikus rendszerű orgonája, melyet későbbiekben is csupán a budapesti Szent István Bazilikába 1905-ben épített hangszere szárnyalt túl, így korának egyik megcsodált orgonája volt. A hangzás és a technika kiforrott szimbiózis elválaszthatatlan egységgé áll össze ebben a műalkotásban.”

Varga László orgonaépítő - 2008. „A Hajdúböszörményi Bocskai téri Református Templom opus 400-as orgonája a Magyar Református Egyház legnagyobb Angster orgonája. A hazai orgonaállomány kiemelkedő és különösen védendő darabja. Az orgonának úgy vélem még megmenthető az értékes sípanyaga, és ez által a romantikus, gazdag,

Pr. Octav 4', Viola 4', Flauta 4', Superoctav 2', Mixtura 5x 2 2/3', Cornet 5x 8', Trompeta 8'

II. Manuál (redőnyben): Pileata 16', Principal 8', Gamba 8', Sylvestrina 8', Fl. solo 8', Bourdon 8', Pr. Octav 4', Salicet 4', Fl. travers 4', Piccolo 2', Mixtura 4x 2 2/3', Clarinet 8', Tremolo

III. Manuál (redőnyben): Quintatön 16', Viola principal 8', Salicional 8', Aeoline 8', Vox coelestis 8', Flute d'écho 8', Pileata dolce 8', Capricorno 4', Fl. dolce 4', Doublette 2x 2 2/3' Hoboe 8', Tremolo

Pedál C-f1: Contrabass 16', Principalbass 16', Violon 16', Subbass 16', Quintbass 10 2/3', Apertabass 8', Principalbass 8', Cello 8', Octavbass 4', Posaune 16'

Normálkopulák, Sup I, Sub II/I, 2 sor szabad kombináció, henger, dinamikai csoportnyomók minden műre külön.

Angster József orgonaépítő sikerességét halatlan igényessége, precizitása mellett annak is köszönhető, hogy olyan regisztereket is épített orgonáiba, amelyek az akkori Magyarországon még ismeretlenek voltak. Ugyanakkor a regiszterek sokféle kombinációinak lehetőségét is biztosította az orgonista számára. Mindig a tökéletességre, az égi, „mennyei hang” megszólaltatására törekedett. Ezt a hangot hallotta a világhírű mester, a nagy előd, Cavallie-Coll orgonájának átadásakor, Párizsban, a Notre Dame székesegyházban.

Az orgona elnémulása

Az első nagy háború alatt az ónsípok jelentős részének anyagát háborús célra rekvirálták, helyettük horganyból készült sípokot állítottak be. Az Angster cég a két világháború között többször is végzett karbantartási, felújítási munkálatokat a hangszereken. A II. világháborúban a templomot találat érte, az orgona megsérült.

Az 1950-es évektől kezdődően egyre kevesebb pénz jutott a karbantartására, felújítására. Az 1970-es évek közepére a hangszer használhatatlanná vált. A gyülekezeti tagok adományából 1979-ben sikerült újra megszólaltatni a főművet, egy új Laukhuff motor beépítésével.

Ezt követően az orgona állapota – anyagi nehézségek miatt – ismét leromlott. Az 1993-ban az egyházközség létrehozta a Templomi Orgona Megmentéséért Alapítványt, ami azt jelzi, hogy komolyan foglalkoztak az opus 400-as orgona teljes felújításának gondolatával. Sajnos pénzzúke miatt mindig csak olcsó megoldásokban tudott a kurtórium gondolkodni.

Gyülekezeti tagok adományainak és Hajdúböszörmény város önkormányzatának köszönhetően, 1999 óta újra szól a főmű és a pedálmű, illetve az ezekhez tartozó regiszterek többsége.

2006-2008 között a II. manuál felújítása kudarcba fulladt, a III. manuálé a hosszú pereskedés miatt még el sem kezdődhetett. Időközben a főmű - I. manuál-, illetve a pedálmű állapota is leromlott, így azok felújítása is indokolt.

Az eddigi felújítások során a hangszerekből kiszertelt alkatrészek az orgona belsejéből a nyári leltározás során előkerültek, azokat sikerült leltárba venni.

Ezek alapján a teljes helyreállítás hitelesen, eredeti alkatrészekkel végezhető majd el. Azonban ez a munka tetemes költséget igényel majd.

Összegzés, tanulságok

25 éves a Templomi Orgona Megmentéséért Alapítvány. Az elmúlt negyedszázad kudarcaiból nagyon sokat tanultunk. A legfontosabb tanulság

Részlet a mai orgonabelsőből, előtérben a főmű sípanyaga /Apertum Kft felvétele/

festése és aranyozása, ahol szükséges ki lesz javítva. Az orgona két oldalára a fűvő-hajtó szerkezetek elé egy deszka védfal készítették. A szelládák teljesen újak lesznek, mivel a régiak használhatatlanok. Az új berendezés légnyomatú rendszer szerint készül. Az összekötés a játszóasztal és a szelládák között 6 mm-s belső, 8 mm-s külső ónozott ólomcsövek segítségével történik. A légnyomatú szerkezet a játékot szerfölött megkönnyíti, és az időjárásnak is jobban ellenáll.”

Ez az orgona volt az akkori Magyarország második legnagyobb, a Magyar Református Egyház legnagyobb Angster-orgonája, de az Angster-cég összes elkészült orgonái között is a nyolcadik a három manuálos orgonái között pedig az ötödik a sorban. A megújult hangszereken Beke Antal szolgált, aki nemcsak több kántorverseny győztese volt, hanem az akkori kor egyik leghíresebb tisztántúli orgonaszakértője is. Érthető tehát, hogy Angster Józseftől egy olyan orgonát rendelt meg a gyülekezet vezetése, amelyik a maga idejében kurióznak számított.

A 3 manuálos, 47 regiszteres, pedálművel ellátott orgona ára 19 500 korona volt.

Szakértők az orgonáról

Az itt járt szakemberek szerint – néhai Baróti István, Pálúr János, Dr. Kormos Gyula, Fassang László, Dr. Szabó Balázs, Varga László, Hajdók Judit- az opus 400-as Angster-orgona a magyar orgonaállomány egyik különösen védendő darabja, kulturális örökségünk becses kincse.

Dr. Szabó Balázs orgonaművész, nemzetköz-

tömör hangzásvilága is.”

Pálúr János orgonaművész véleménye - 2001. „Angster József opus 400-as orgonája a magyarországi orgonák kivételes darabja. Nem csupán monumentális mérete, hanem elsősorban a stílus-tisztasága, és gyönyörű tónusú megszólalása miatt! A hangszernek megkülönböztetett gondoskodást kell kapnia, hogy a benne levő értékek el ne vesszenek és az orgona a magyar hangszerkultúra használható darabjává váljon.”

Az Örökségvédelmi Hivatal szakvéleménye, 2011. „Az Angster orgonaépítési szerződések és szerkezeti rajzok összehasonlító kutatásainak elvégzése után megállapítottuk, hogy a hajdúböszörményi Bocskai téri templom orgonaépítési időszakában – az 1893-tól és 1905- között épített Angster-orgonák, 199-450-es sorszámmal, egyetlen további szelláda sem azonos a hajdúböszörményi II. (redőnypozitív) szelládaival, vagyis ez egyetlen egyedi példánynak készült. Ipartörténeti ritkaságként értékelhető.”

Apertum Kft - 2009. A monumentális mű eredeti sípanyaga és egyes megszólaló részeinek hangja a kor jellegzetességeit híven tükrözi. Hangszertörténeti értéke páratlan.”

Az orgona diszpozíciója

Hogy milyen potenciális értékeket hordoz magában egy orgona, arról a hozzáértőknek nagyon sokat elárul a hangszer diszpozíciója. Íme, az opus 400-asé.

I. Manuál C-g3: Principal 16', Bourdon 16', Principal 8', Fugara 8', Capricorno 8', Flute harm. 8', Bourdon 8',

Veszély Tamás, a háttérben, a nyugati karzaton, az opus 400-as Angster-orgona

az, hogy orgonaügyben hallgassunk szakemberekre, hiszen ők értenek ehhez jobban. Ők tudják, mekkora értéket képvisel az opus 400-as orgonánk a magyar zenekultúrában, orgonaállományban. Megtanultuk, hogy ennek az orgonának a felújítását csak egy komoly szakembergárdával rendelkező cégre szabad bízni. A pénzsűke, ha türelmetlenséggel párosul, rossz döntéseket eredményezhet.

Alapítványunk, a Templomi Orgona Megmentéséért Alapítvány és a Bocskai téri Református Gyülekezet önerőből nem tudja a megmentéssel járó költségeket finanszírozni, hiszen itt több tízmillió nagyságú összegről van szó. Mi csak a folyamat elindítóit, katalizátorait lehetünk, de ez egyben erkölcsi kötelességünk is. Szükség van azonban Hajdúböszörmény város, a magasabb egyházi, állami intézmények hatékony támogatására, és természetesen számítunk az adakozó polgárok segítségére is.

Várjuk azokat a támogatókat, akik az igényes orgonazenét szeretik, kedvelik, és Veszély Tamásnak a jótékonyági koncerten elhangzott gondolatát kölcsönözve, hajlandók egy magasabb létállapotba segítő zenei élményért anyagi áldozatokra is.

Befejező gondolatok

A 2018. november 24-i koncert elérte célját. Az orgonánk megmentéséért áldozatot is hozni tudó és akaró elkötelezett polgárok tábora tovább növekedett. Egy szép kulturális-zenei élményben volt része annak a több száz érdeklődőnek, aki megtisztelte jelenlétével rendezvényünket. A hangulat leírhatatlan volt. Veszély Tamást és Szabó Balázst szívébe zárta a hallgatóság. Az énekkarok, az összkar gyönyörűen szóltak, varázslatos hangulatot teremtettek a templomban. Lelki értelemben valamilyen gazdagodtunk.

Az idén folytatni szeretnénk a koncertsorozatot. 2019. június 08-án várjuk szeretettel az orgonamuzsika, a komoly- és fúvószena, a kórusművek iránt érdeklődő polgárokat Hajdúböszörménybe, a Bocskai téri Református Templomunkba.

FT Dr. Fekete Károly püspök úr a novemberi jótékonyági koncert megnyitásakor úgy fogalmazott, hogy ennek a „gyönyörű orgonának a nagyobb része, amely az igazi ékességét adja, most még hallhatatlan”. Bízunk abban, hogy sok-sok támogató megnyerésével az eredeti állapot helyreállítását és a restaurálást mielőbb be tudjuk fejezni. Azt követően pedig kitűnő művészek tolmácsolásában hallhatatlan zenei alkotások válnak templomunkban ismét hallhatóvá a teljes pompájában megszólaló orgonánkon, kiszolgálva az orgonamuzsikát kedvelő emberek legmagasabb igényeit is, hirdetve Isten dicsőségét.

Felhasznált irodalom:

1. Az egyházközség és az Angster-cég között létrejött szerződés, 1902. 05.06. Forrás: Az alapítvány archív anyaga
2. Angster József: Életrajzom, Egy XIX. századi orgonaépítő naplója Rózsavölgyi Kiadó, 2017.
3. Az Egyháztanácsi gyűlések jegyzőkönyvei
4. A Templomi Orgona Megmentéséért Alapítvány kuratóriumi jegyzőkönyvei
5. Az opus 400-as Angster-orgonáról készült szakvélemények:
  - 5.1 Dr. Szabó Balázs nemzetközi orgonaszakértő, orgonaművész, 2014.
  - 5.2 Fassang László orgonaművész, a Zeneakadémia tanszékvezető tanára, 2015.
  - 5.3 Apertum Tervező Iroda Kft 2008., felújítási terv, 2009.
  - 5.4 Pálúr János orgonaművész a Zeneművésze-

ti Egyetem tanára, 2001.

5.5 Hajdók Judit orgonaszakértő /KÖH/, orgonaművész, 2011.

5.6 Varga László orgonaépítő, 2008.

5.7. néhai Baróti István, 2011.

Mindazt, amit tudok ma erről a csodálatos hangszerről, a fenti szerzőknek köszönhetem. Különösen hálával tartozom Dr. Szabó Balásznak, akitől az elmúlt 5 évben a peranyagok elkészítése során nagyon sokat tanultam. Nélküle ez a dolgozat nem születhetett volna meg.

A szerző a Hajdúböszörményi Bocskai téri Református Egyházközség Templomi Orgona Megmentéséért Közhasznú Alapítványa kuratóriumának elnöke

Jegyzetek

¹Forrás: Dr. Nyakas Miklós történetész szóbeli tájékoztatása

²Forrás: Az 1807. április 10.-i Egyháztanácsi gyűlés jegyzőkönyve

^{3,4} néhai Lada Imre /akkor honvéd szakaszvezető/ naplójából

⁵H-Böszörmény és Vidéke.

⁶Forrás: Dr. Szabó Balázs nemzetközi orgonaszakértő szóbeli elmondása alapján

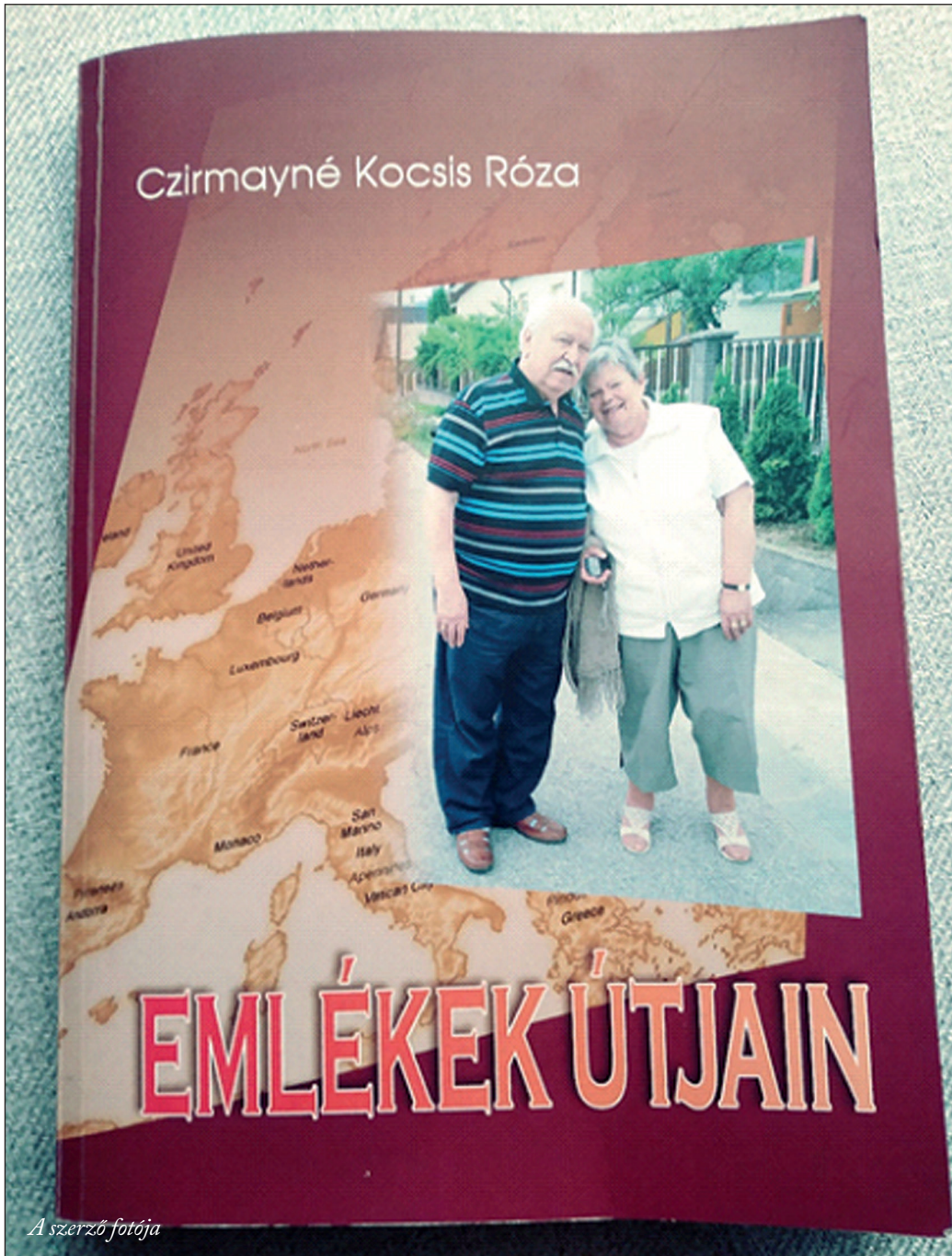
⁷Az egyházközség és az „Angster József és Fia” cég szerződéséből, 1902. május 06.

⁸Apertum Tervező Iroda Kft Felújítási tervéből, 2009

Gyulai Edit

Az eltűnt idő nyomában

Czirmayné Kocsis Róza új könyvének ismertetője

Az emlékezést mint tudattevékenységet ragadja meg az „Emlékek útjain” című könyvében Czirmayné Kocsis Róza, aki útleírásaival nem ismeretlen a böszörményi és a tágabb közönség előtt. Lelkes utazó és művelt, éles szemű dokumentáló, aki nemcsak néz, hanem lát is. Mostani könyvének legtöbb képeslapján ifjúságának vidékeit járja be, és látja és láttatja újra.

Úti elbeszéléseiben arra a már ismert elbeszéléstechnikára támaszkodik, amely Krúdy Gyula óta a magyar széppróza egyik fő szövege: ifjúságának helyszíneit keresi fel, s az eltelt negyven-ötven év távlatából ragadja meg azt a miliót, amelyet mi Közép-Európának mondunk. Vizek határolják ezt a földrajzi térséget: a Duna, a Pó-folyó, az Adria, a Visztula és az Elba, a Szamos, a Körösök, a Küküllő és az Olt, az Al-Duna. Hőforrások, fürdőhelyek tárulnak elénk: Karlsbad (Karlovy Vary) és Herkulesfürdő. Ebből a centrális erőteréből csak a viking és gael ősökkel bíró dán csatornák vizes vidéke és a skót felföld jelent kivételt. Talán nem is véletlenül. Ezt a több tízezernyi négyzetkilométert hol hajóval, hol busszal, hol komppal, hol kocsival, hol gyalog járjuk be az íróval együtt.

A legtöbb mondat így kezdődik: „Lassan negyven éve már annak, hogy először jártam ezen a vidéken...” Az útirajz attól nehezül meg, hogy a tudat egymásra vetít két különböző idejű, de egymáshoz hasonló élményt. Szilágyság, Kalotaszeg, Szászföld, Szász-Svájc, a Tátra, Galícia és Malopolskie. Ugyanazt látja az eltérő időben? Természetesen nem, mást lát. Mást, mert megváltozott a közép-európai, amúgy is változékony, politikai-társadalmi környezet. Mást, mert felnőttként más dimenziók tárulnak elénk. Lehet utazni ismeret és műveltség nélkül is. Érzéksszerveink világunk sokszínűségét és szépségét benyomásokon keresztül is befogadják, de mennyivel mást lát az, aki irodalmi, történelmi, művészettörténeti, földrajzi ismeretekkel bír, műveltségét bölcsességgé érlelték az évek, évtizedek. Esterházy Péter hasonlata a helytálló erre a különbségre, amikor magát intelligens passzolgotós kispályásnak írja le, s egyszer együtt rúgják a bőrt testvéreivel, Marcival, aki nagypályás, válogatott nemzeti 11-es. S arra lett figyelmes, hogy a testvére ordítva veszekszik vele, hogy hol kellene lennie a pályán. Ekkor Péter méregből egy abszurd pontra mutatott, öccse bölintott, Péter daczból odafutatott, s ím a labda előtte volt. „Azt hisszük olyanok vagyunk, mint a nagyok, mint az első osztályúak...Hát nem. Más játékot játszanak <ott fent>.” Bizony, más dimenzióból mást látunk. És ebben az időutazásban új források is előbukkannak a dunai bajor gyöngyszemek, a dalmáciai barangolások, dán és skót kastélyok varázsolnak el bennünket.

Ebbe a más dimenzióba kalauzol Kocsis Róza cseppet sem kispályás könyve. Az úton levésnek, az élmények tudatos megélésének nagypályás mestere. Azt is állítva, hogy évek múlásával lehet, hogy rövidebb a látásunk, erőtlenebb lépésünk, kisebb a megtett kör átmérője, de egyre mélyebb lesz tudásunk a világról.

*Az útirajz attól nehezül meg,
hogy a tudat egymásra vetít két különböző
idejű, de egymáshoz hasonló élményt.*

dr. Mester Attila

Árpád-házi Szent Kinga

Czorsztyn vára (fotó: internet)

Közismert tény, hogy a lengyel és a magyar nép története szorosan összefonódik, s hogy több évszázados közös történelme során mindkét nemzet számtalan jelentős személyiséggel járult hozzá a baráti kapcsolatok kialakításához, ápolásához. A lengyel-magyar barátság története így közismert királyok, politikusok, hadvezérek, tudósok és művészek története is – s e dicső felsorolásban megemlítendő férfiak mellől nem hiányozhatnak a nők sem, akik közül ugyan többen csak később, az utókortól kapták meg a tetteikért járó elismerést, egyesek viszont már életükben is nagy hírnévre és közkeletre tették szert. Ilyen közismert és szeretett volt jelen munkánk alanya, Árpád-házi Szent Kinga (Kunigunda) is, akinek életével nem csak azért érdemes kicsit jobban megismerkedünk, mert személye a lengyel-magyar barátság történetének részét képezi, de azért is, mert hazánkban (Lengyelországhoz képest) méltánytalanul kevésbé ismert.

Kinga 1224 márciusában, IV. Béla magyar király és Laszkarisz Mária bizánci császári hercegnő első gyermekeként született az esztergomi királyi várban. Gyermekkorától fogva mélyen vallásos neveltetésben részesült, akárcsak testvérhúgai, Szent Margit és Boldog Jolán. Sőt, a krónikák már születéséhez is egy csodás isteni látomást kötöttek – édesanyja a következő szavakat hallotta kevéssel a gyermek megszületése előtt: „Ne félj, Mária, könyörgésed meghallgatásra talált az Úr előtt. Íme, olyan gyermeket szülsz, aki néked és a népnek mondhatatlanul sok örömet fog szerezni. Mert az Úr ezen gyermek életével, példájával és érdemével szándékozik megvilágosítani és megsegíteni egy veletek szomszédos nemzetet” Gyermekkorának szigorú vallásos neveltetését szülei mellett atyai nagynénjének, Árpád-házi Szent Erzsébetnek, valamint példás hitéletű nagybátyjának és nagynénjének köszön-

hette. Nagy hatással voltak hitének alakulására a domonkos és ferences koldulórendek is, melyek tagjai IV. Béla udvarában lelki vezetőkként és tanácsadókként szolgáltak. A (Veszprémy László és Borsoss Klára jóvoltából magyarra is lefordított) lengyelországi, latin nyelvű Szent Kinga legenda tanúsága szerint a királylány már kis korában is erősen vonzódott hite kifejezéséhez: „És amikor a teremtés rendje szerint megtanult járni, a szent kisdud barátnőit gyermeki vigalom ürügyén a kápolnában hívta. Ő azonban nem vett részt pajkos játszadozásaikban, hanem a kápolnába belépve buzgó imádkozásokba kezdett, s teljesen az áhítatnak szentelte magát. Barátnőit pedig játék ürügyével, hol térdhajtásra, hol a dalolás abbahagyására biztatta. Úgy tűnt, még mielőtt értelme nyiladozni kezdett, már akkor buzgón mindenk Irányítójának ajánlotta cselekedeteit.” Minden bizonnyal ennek a mélyen vallásos közegnek köszönhető, hogy Kinga egészen fiatalon elhatározta, szüzességi fogadalmat téve teljesen Istennek szenteli életét.

Még csak öt éves volt azonban, amikor a királyi udvarban tartózkodó, lengyel származású Szalóme felvetette a magyar királyi párnak, hogy a dinasztikus kapcsolatok erősítése végett lányukat adják a Piast-házbeli V. (Szemérmes) Boleszláv lengyel fejedelemhez, krakkói és sandomiri herceghez. Habár IV. Béla ekkor még hallani sem akart az ötletéről (előkelőbb, tekintélyesebb férfit szántak volna leányuknak), évekkel később, a tatár veszedelem közeledtével azonban terveiket felülírta a realitás, s kénytelenek voltak a dinasztikus álmokat a gyorsan és közvetlenül kapható katonai segítség oltárán feláldozni. Így aztán 1238-ban a magyar királyi pár elfogadta a szomszédos lengyel fejedelem leánykérő küldöttségének ajánlatát, majd több napos vívódás után Kinga is beleegyezett akarataikba. Valószí-

nűleg szüzességi fogadalma miatt is sokat aggódott, ám meglepő módon később sikerült Boleszlávot rávennie, hogy tartsa azt tiszteletben, sőt maga a herceg is tett ilyen fogadalmat. A frigyet megelőzően, tizennégy évesen (nála két évvel fiatalabb, leendő férjével) Lengyelországba ment, hogy megtanulja a nyelvet. Krakóba vezető útja az akkori Észak-Magyarországon és a lengyelországi Szandec területén keresztül valóságos diadalmenet volt, ugyanis életszentségének és szépségének híre ezek kíváncsiságát ébresztette föl. Végül 1239-ben, tizenöt éves korában ment feleségül a herceghez, s örök tisztasági fogadalmukat ezután is betartották (ún. József-házasságban éltek).

A szinte askétaéletet élő pár példamutató tettei hamar híressé váltak. Kinga teljes hozományát a szegények és a betegek gondozására, valamint a hamarosan megjelenő tatárok elleni védekezésre fordította. Az ellenség azonban minden erőfeszítés ellenére is végigdúlta az országot 1241-ben, így a fejedelmi párnak is menekülnie kellett. Előbb a szepességi Podolinba távoztak, majd a Dunajec folyó bal partján álló Csorsztin (Czorsztyn) várában húzták meg magukat. Boleszláv 1243-ban krakkói fejedelemmé vált, Kinga pedig a tatárjárás végével, 1249-ben hazalátogatott Magyarországra, s az apja által szolgálatára rendelt bányászok segítségével 1251-ben megnyitatta a máig híres bochniai sóbányákat (Wieliczka). Ezt a tettet a lengyelek igen nagyra értékelték, akkoriban ugyanis a sötét aranyért mérték. Boleszláv 1257. március 2-án, kimutatva háláját felesége országépítő tevékenysége iránt, oklevélben neki adományozta a Krakótól délre eső Szandec tartományt, ahol ezt követően Kingának köszönhetően egyre-másra épültek a templomok, kolostorok, kórházak. 1280-ban (egyes források szerint 1273-ban) például kla-

rissza rendi (ferences apáca) kolostort alapított Ószandecen (Stary Sącz). Eletrajzában a templomépítő tevékenységéről a következőket olvashatjuk: „Földi szüleinek meglátogatása után Lengyelországba visszatérve Kinga - szülei bőkezűségéből - sok aranyholmit vitt magával. Ezeket mennyei Jegyese iránti lángoló szeretetből templomok és kolostorok díszítésére, valamint árvák, özvegyek és szegények megsegítésére fordította. Isteni sugallatra úgy vélte: az lenne a legjobb, ha szerzetesnők számára kolostort alapítana, és megfelelő adományokkal ellátva oda Assisi Szent Ferenc rendjéből - mivel ehhez a renchez gyermekkor óta vonzódott - a ferences regula szerint élő szüzeket gyűjtösn. A földi templomot és kolostort megalapítva Kinga egy másik templom építésére is törekedett, amely egyedül az Űrre” Ezen kívül Kinga és férje az egykori krakkói vértanú püspök, Szaniszló szentté avatását is elősegítette. A ma Lengyelország védőszentjeként tisztelt, s a krakkói Wawelben eltemetett püspök szentté avatására végül 1253-ban került sor, Assisiben.

Kinga, miután férje 1279-ben, 40 év házasság után meghalt, a hercegség átvétele helyett a Nagy-Lengyelország uralkodója, Jámbor Boleszláv fél évvel azelőtti halálával szintén megözvegyült húga, Jolán társaságában Ószandecbe, az általa nem sokkal korábban alapított klarissza kolostorba vonult vissza. Már Boleszláv temetésén is a klarisszák rendi ruhájában vett részt, mellyel eltökélt szándékát fejezte ki hitű élete kiteljesítésére. Kinga napjai ezután jótékonykodással és önmegtagadó imaéletben teltek, vagyonának egy részét az egyháznak adományozta, másik részét szétosztotta a szegények között, a rend tagjaként pedig kórházakat és zárdákat alapított, valamint keresztényeket váltott ki a tatárok fogságából. Tettei fényében nem is csoda, hogy a klarissza nővérek 1284-ben főnöknőjükké választották. Állhatóságára és rátermettségére ezután is szüksége volt, hiszen mielőtt a kolostort 1287-ben földúlták az ismét megjelenő tatárok, az apácákat még idejében sikerült a közeli csorsztini várba menekítenie. Itteni szorult helyzetükből Baksa Simonfia György magyar hada mentette meg őket, sikeresen megfutamítva az ostromló sereget. A hátrahagyott, kifosztott kolostor újjáépítését szintén Kinga irányította - mindent 63 évesen!

1291 őszén Kinga betegeskedni kezdett, majd tíz hónapnyi betegeskedés után, 1292. július 24-én, Szent Jakab apostol ünnepének vigíliáján elhunyt. Már kortársai is elismerték és tisztelték őt szent élete és tettei miatt, az igazi, életéhez méltó elismerést azonban akkor kapta meg, amikor (1690-es boldoggá avatását követően) 1999. június 16-án Ószandecen II. János Pál pápa a szentek sorába iktatta. Sírja mellől már halála után nem sokkal csodákról számoltak be, a legenda-írók szerint csodálatos módon 60 vak és 200 más beteg gyógyult meg oda látogatva. Szandec hamarosan a lengyelek, magyarok és morvák búcsújáró helyévé vált. A nép ajkán különös legendák keltek szárnyra, az egyik szerint például Kinga imádsága mentette meg Lengyelországot a tatárdúlás teljes pusztításától. A történet szerint mikor Kinga a tatárok elől menekült Lengyelországban, a Pieninek-hegységhez érve apáca-társaival egy szalagot dobott a háta mögé, mely azonnal

kanyargós folyóvá vált - így keletkezett a Dunajec-folyó. Mivel a tatárok ezen még nagy nehezen átjutottak, Kinga a fésűjét is a háta mögé dobta, melyből sűrű erdő lett, s ezen a tatárok már nem tudtak átkelni.

A személyéhez köthető legendák sorában a legismertebb a wieliczki sóbányához köthető. Amikor Kinga hazalátogatott a tatárjárást követően, édesapja kíséretében eljutott a máramarosi sóbányákba is. Miközben gyönyörködve nézte a csillogó, hófehér sótömböket, eszébe jutottak szegény lengyel alattvalói, akik sós forrásokból párologtatott, úgynevezett főtt sóval voltak kénytelenek beérni. Ezen megrendülve a következő kéréssel fordult atyjához: „Atyám, add nekem ezt a sóaknát, és engedd meg, hogy innen egyes-nesen Lengyelországba vihessek a sótömböket.” Béla király teljesítette leánya kérését, az pedig lehúzta ujjáról a jegygyűrűjét, és az akna birtokbavételének jeléül a mélybe dobta. Amikor később megnyitották a wieliczki sóbányát Lengyelországban, a legenda szerint az első kitermelt sótömbben megtalálták a királyné gyűrűjét, melyet évekkel azelőtt a magyar bánya aknájába dobott. A Krakkó mellett található wieliczki sóbánya ma Lengyelország egyik leismertebb turisztikai látványossága és a világörökség része, s tárnáinak és termeinek földalatti labirintusában több helyen is találkozhatunk Kinga alakjával. Ma is látogatható az az 1896-ban épült hatalmas, 101 méter mélyen lévő kápolna, mely Kinga nevét viseli, s mely a világ legnagyobb földalatti templomaként van számon tartva. A szent ereklyéi mellett egy másik teremben a gyűrű legendájának emléket állító sószobrot is megcsodálhatják a látogatók. A földalatti kápolnában évente háromszor tartanak misét: Szent Borbála ünnepén, karácsonykor és természetesen július 24-én,

a sóbányások védőszentje, Szent Kinga napján.

Amint a fentiekből is kiderül, Kinga tisztelete Lengyelországban ma is igencsak eleven. Személye a nemzet édesanyjaként vonult be a lengyel történelembe, példamutató, Istennek szentelt életével a lengyelek egyik leginkább tisztelt szentjévé vált. Wieliczkan kívül számtalan emlékhelyét találjuk a kis-lengyelországi vajdaság déli részén, a határ közelében. A már említett Ószandec és Újszandec (Stary Sącz és Nowy Sącz) területén, a Pieninek hegyeiben, kis falvaiban sok szobor, emlékmű, emléktábla hirdeti máig élő kultuszát. A Pienini Nemzeti Parkban található Korona-hegy (Trzy Korony) 982 méter magas csúcsa közelében található várrom, a szintén Kinga által alapított Pienini vár (Zamek Pieniński) mellett is található egy kisebb sziklakápolna Szent Kinga szobrával. A hegy lábainál tekerőző, Kinga legendájához köthető Dunajec folyó pedig a Csorsztini vár mellett található víztározóból ered, melynek túloldalán Nedec egykor magyar vára őrködik az egykori közös lengyel-magyar határ emléke fölött. Az ószandeci klarissza kolostor udvarában található Szent Kinga Háza múzeum a szent kultuszának tárgyait őrzi, a zárdát körülvevő fal mellett pedig a látogatók megtekinthetik azt a székelykaput, amit Magyarország ajándékozott a városnak Kinga szentté avatásának emlékére. Kicsit arrébb, a belvárostól fél órányi sétára pedig azt a fából épült szabadteri oltárt láthatjuk, ahol II. János Pál pápa szentté avatta Kingát.

Szent Kinga emlékét hazánkban is őrzik, még ha nem is olyan mértékben, mint lengyel testvéreinknél. Esztergomban és Budapesten is közterületet neveztek el róla (Szent Kinga utca, Kunigunda útja), első magyarországi emlékszobrát, melyet 2002-ben adtak át, pedig a fővárosban, a Belvárosi Plébániatemplom mellett találjuk. Említésre méltó még Kinga wieliczki sóból készült szobra az egri Minorita templomban. Hazánk egyetlen Szent Kinga-temploma 2013-ban épült a Veszprém megyei Küngösön. A szent ereklyéjét is őrző római katolikus templom és a község neve is emléket állít annak, hogy IV. Béla annak idején ezt a területet is Kingának ajándékozta.

A fenti példákból is láthatjuk, hogy Szent Kinga emléke mind Lengyelországban, mind pedig hazánkban fennmaradt, s ez azért is kiemelkedő jelentőségű, mert szellemisége fontos üzenettel bír az utókor számára: Kingát a lengyel nép királynőként szerette és tisztelte, mégis távol állott tőle az uralkodói stílus - egy pillanatig sem uralkodott, ellenben élete utolsó pillanatáig a hazát és az elesetteket szolgálta. Csak remélhetjük (s a lengyel-magyar barátság máig húzódo története ad erre némi bizonyosságot), hogy a jövőben is lesznek majd olyan, Kingához hasonlóan példamutató személyiségek, akik magukat hitük, hazájuk és népük érdekei oltárán feláldozva követendő példát mutatnak a következő generációknak. Továbbá a szerző reméli, hogy e rövid írás nyomán esetleg a kedves Olvasó is kedvet kapott Kinga élete meghatározó állomásainak felkeresésére (melyek Lengyelország számunkra legkönyebben elérhető, a magyar határhoz közel eső részén találhatóak) - aki így dönt, a két nép összefonódó történelmének még több részletére csodálkozhat rá.

Árpád-házi Szent Kinga (fotó: internet)

Mester Béla

A weimari köztársaság külpolitikája

A keleti diplomáciai áttöréshez az alkalmat a genovai nemzetközi gazdasági konferencia tette lehetővé (1922. április 10 - május 19.) Németország számára. Ezen 28 ország képviselői vettek részt. A mi szempontunkból most annak kiemelése fontos, hogy mind a németektől, mind az oroszoktól a jóvátételek - ez utóbbiak esetében a háború előtti cári adósságok - határozott fizetését követelték a győztesek, főleg a franciák. Mindez meggyorsította a két „kívülálló” egymásra találását, amely az 1922. április 16-i rapallói szerződéshez vezetett. Három fontos megegyezést kötöttek. 1.) Németország lemondott a kisajátított német tulajdonról. A Szovjetunió minden kártalanítási igényéről lemondott. 2.) Mindkét állam teljes diplomáciai és konzuli kapcsolatokat létesített. 3.) Szoros gazdasági együttműködésben állapodtak meg. — A németek számára azért volt lényeges a szerződés, mert Németország a külpolitikai cselekvési szabadságát, képességét, még ha korlátozott mértékben is, de visszanyerte.

Közben a nyugati esedékes fizetési követelések egyre súlyosabb gazdasági, társadalmi problémákat okoztak a német államban, társadalomban. Ennek egyik következménye Walter Rathenau 1923. június 24-i meggyilkolása volt. A németek a kormányuk átalakításával próbálták valamilyen nyugati hitel megszerzését. Sikertelenül. A válasz 1923. január 11-én következett: francia-belga csapatok nagyon sok Ruhr-vidéki várost szálltak meg, még márciusban is, ahol ostromállapotot rendeltek el. Az angolszászok ezt a lépést nem helyeselték. Mit akart ezzel Poincaré elérni? Azt akarta, hogy Németország káoszba és polgárháborúba süllyedjen, amiből Franciaország, mint a kontinens első nagyhatalma profitálna? Vagy le akarta választani a német államról a Rajna-vidéket, hogy egyrészt gyengítse Németországot, másrészt a nehézipar egy Franciaország ellenőrizte szén-acél blokkját létrehozza? A német válasz a passzív ellenállás kihirdetése volt január 17-én. Ugyanakkor a passzív ellenállás aktívvá kezdett válni: robbantások; merényletek; gazdasági, szállítási zavarok előidézése. A leghíresebb eset Albert Leo Schlageteré, akit 1923. májusában a megszállók kivégeztek. (Később mártír és jelkép lett, 1933 után.)

1923. augusztus 12-én lemondott Wilhelm Cuno kormánya, másnap Gustav Stresemann alakított kormányt, aki egyben a külügyi hivatal is átvette. 1923. szeptember 26-án az elnök és a miniszterelnök bejelentette a Ruhr-háború végét. Ez reálpolitikai döntés volt német részről, ami az újrakezdés esélyét teremtette meg. A franciák a német vereség beismerését és a tárgyalások folytatását elutasították, a megszállt területek szeparatista törekvéseinek sikerében bízva. 1923. október 21-én Aachenben kikiáltották a Rajnai Köztársaságot, november 5-én pedig Kaiserslauternben a Pfalzi Köztársaságot. Ennek ellenére november közepén sikerült a hiperinflációt a Rentenmark bevezetésével megállítani, illetve a kommunista és nemzetiszocialista (Hitler, München) puccskísérleteket leverni.

Ha lassan is, de érdemben elindult Németország a stabilizálódás útján. Ebben az angolok és amerikaiak segítettek a vesztes államot. Javaslatokra alakult meg két bizottság a német gazdasá-

Gustav Stresemann (fotó: internet)

gi helyzet megvizsgálására. Az egyik vezetője az amerikai pénzügyi szakértő, Charles G. Dawes lett. Az általa vezetett bizottság 1924. augusztus 16-án a következő határozatokat hozta meg: 1.) Ahhoz, hogy Németország fizetni tudjon, 800 millió aranyárka kölcsönt kap a belső gazdasági viszonyai javítására, azaz fizetőképessé tételére. 2.) 1925-ben kell a németeknek a jóvátételei fizetéseket újratekdeni, évről-évre emelkedő mértékben. 3.) Biztosítékul a Reichsbahn (Birodalmi Vasút) és a Reichsbank (Birodalmi Bank) részlegesen külföldi ellenőrzés alá kerül. 4.) Minden lefoglalt üzemet és bányát a franciáknak és belgáknak vissza kellett szolgáltatniuk, a szállítási korlátozásokat meg kellett szüntetni.

Nem annyira ismert a köztudatban, hogy ezzel párhuzamosan a leszerelést illetően Németország semmilyen könnyítést nem ért el nemzetközileg, sőt a megszállt német területek kiürítése is elmaradt! Francia részről felvetettek egy francia-angol kölcsönös biztonsgági egyezményt, Németország nélkül! 1925 februárjában Stresemann és a külügyi államtitkár, Carl von Schubert memorandumot intéztek Párizshoz és Londonhoz. Kölcsönös diplomáciai egyeztetések után a svájci Locarnóban ülésezett a hosszasan és voltaképpen nagyon nehezen előkészített nemzet-

közi konferencia 1925. október 5-16. között. A résztvevők között volt (legalábbis a tárgyalások egy részére) a lengyel és csehszlovák delegáció is, ami nyugati részről arra utalt, hogy nem kizárólag „nyugati paktum” megkötéséről lenne szó. Az egyezmény hat részből állt. 1.) Az úgynevezett „rajnai paktum”. Ebben garantálták a német-belga és a német-francia területi status quo-t, a határok sérthetetlenségét, és a demilitarizált zónára vonatkozó versailles-i rendelkezéseket. 2.) A franciák, belgák, másrészt a németek lemondtak minden, egymás ellen irányuló háborús szándékról, kivéve az önvédelem esetét. 3—5.) A rajnai államok közötti, továbbá a Németország és két keleti szomszédja közötti esetleges konfliktust döntőbíróság szabályozza, a béke érdekében. 6.) Felvetődött, bonyolult diplomáciai megfogalmazással, Németország felvétele a Népszövetségbe.

A locarnói szerződést Nagy-Britannia és Olaszország garantálta, december 1-én írták alá Londonban. Ezzel a Német Birodalom nagy lépést tett előre külpolitikailag. 1926. február 9-én kérelmezte Stresemann Genfben országa felvételét a Népszövetségbe. 1926. szeptember 8-án felvették Németországot a Népszövetségbe, amelyben mint nagyhatalom a Biztonsági Tanács állandó tagja lett. 1926. december 12-én

a győztes államok határozatot hoztak Németország katonai ellenőrzésének megszüntetéséről. A belépés előnyeiből megemlíthető a közép- és dél-európai német kisebbség védelme.

Nem volt azonban könnyű dolga a német külpolitika irányítóinak egyensúlyozni Nyugat és Kelet között, mivel a németek nyugati szerződésai az oroszokban bizalmatlanságot szültek Németországgal szemben. De Stresemann folytatni akarta a rappalói egyezmény (1922. április 16.) óta jól működő német-szovjet kapcsolatokat, nem csupán katonai téren, hanem a gazdasági együttműködést is el akarta mélyíteni. Ez vezetett az 1925. október 12-i moszkvai német-orosz kereskedelmi szerződés aláírásához. Ezt követte 1926. április 24-én Berlinben a német-szovjet barátsági és semlegességi szerződés aláírása. Ez egyrészt megnyugtatta a Szovjetunió vezetőit, hogy Németország továbbra is együttműködik vele, és nem vesz részt ellene irányuló nyugati törekvésekben, másrészt Stresemann nem akarta magát teljesen lekötni a nyugati orientáció mellett. Németországnak ugyanakkor a locarnói szerződés szükségzerű kiegészítése volt, mivel ezzel az esetleges francia-orosz szövetséget akadályozta meg! A nyugati leszerelési rendelkezéseket is sikerült a német-szovjet katonai együttműködéssel megkerülni.

1926. szeptember 17-én, tehát kilenc nappal Németország népszövetségi felvétele után, Stresemann és Briand francia külügyminiszter Genf közelében, Thoiry-ben találkozott, hogy a még meglévő vitás kérdéseket és konfliktusokat a két ország viszonyában rendezzék. A kiindulópont a francia pénzhiány volt, amit nem a pénzpiacokról akartak megoldani, hanem a német jóvátételből. A franciák 1 milliárd birodalmi márkát reméltek: 700 milliót a német vasúti kötelezvények eladásából, 300 milliót a Saar-vidéki szénbányák német visszavásárlásából. A németek ellenszolgáltatásokat vártak el: 1., a Saar-vidék idő előtti visszaadását, népszavazás nélkül 2., a németországi katonai ellenőrzés azonnali megszüntetését 3., a Rajna-vidék kiürítését legkésőbb 1927. szeptember végéig 4., francia beleegyezést Eupen és Malmedy belgáktól történő visszavásárlásába. A franciák mindebben a revíziót látták, és ezt nem akarták. Másrészt a németgyűlölő miniszterelnök, Poincaré akadályozta meg a megegyezést. Kisebbségcsökkentő lépések azért történtek. 1927. augusztus 17-én megkötötték a német-francia kereskedelmi egyezményt. A leszerelés területén 1926. december 12-én abban egyeztek meg Genfben, hogy a Nemzetközi Katonai Ellenőrzőbizottságnak 1927. január 31-én el kell hagynia Németországot. A genfi tartózkodásuk alatt kapták meg a Nobel-békedíjat: Stresemann, Briand és Chamberlain.

Ha nehézségek árán, de az enyhülési politika folytatódott. Ez vezetett az ún. Briand-Kellogg paktumhoz, amelyet 1928. augusztus 27-én Párizsban írt alá 15 állam, közöttük Németország. A paktum lényege: a háborúról, mint a nemzeti politika eszközéről való lemondás. Német szempontból azért is volt ez siker, mert Németországon kívül az USA nem élt fenntartásokkal (amelyek a versailles-i rendezést védtek!), így az USA-val a hátuk mögött a németek saját érdekeiket határozottabban és öntudatosabban képviselheték.

Időközben a jóvátétel a német gazdaság kisebb gyengélkedése miatt újra terítékre került. Egy újabb jóvátételi bizottságot kellett összehívni, amely 1929. február 11. és június 7. között Párizsban ülésezett. Elnökül az amerikai pénzügyi szakértőt, Owen Youngot választották. A Young-terv pontjai, amiben megállapodtak: Németor-

szágnak 54 évig kellett a jóvátételt fizetnie, 1929. szeptember 1-től kezdve, és 1987. március 31-én befejezve. Szakaszos formában 1,7 és 2,4 milliárd aranymárkában. Amennyiben gazdasági és pénzügyi problémái adódnak az országnak, az éves kifizetést elhalaszthatják. Az eddigi, rendkívül terhes ellenőrzési intézkedések a jövőben megszűnnek. Ezek után a német politikusok felvetették a Rajna-vidék kiürítésének kérdését, amelyet két konferencián tárgyaltak: 1929. augusztus 6-31. és 1930. január 3-20., mindkettő helyszíne Den Haag. Először kemény alkudozások után megállapodtak a Rajna-vidék megszállásának végső dátumában: 1930. június 30. Közben súlyos tragédia érte a német diplomáciát, amely a békés, tárgyalásos megegyezésre és a német érdekek konzekvens védelmére és érvényesítésére törekedett. Ennek emblemikus figurája Gustav Stresemann külügyminiszter volt, aki 1929. október 3-án agyvérzésben elhunyt. 1929. november 11-én hivatalát a szintén néppárti Julius Curtius vette át.

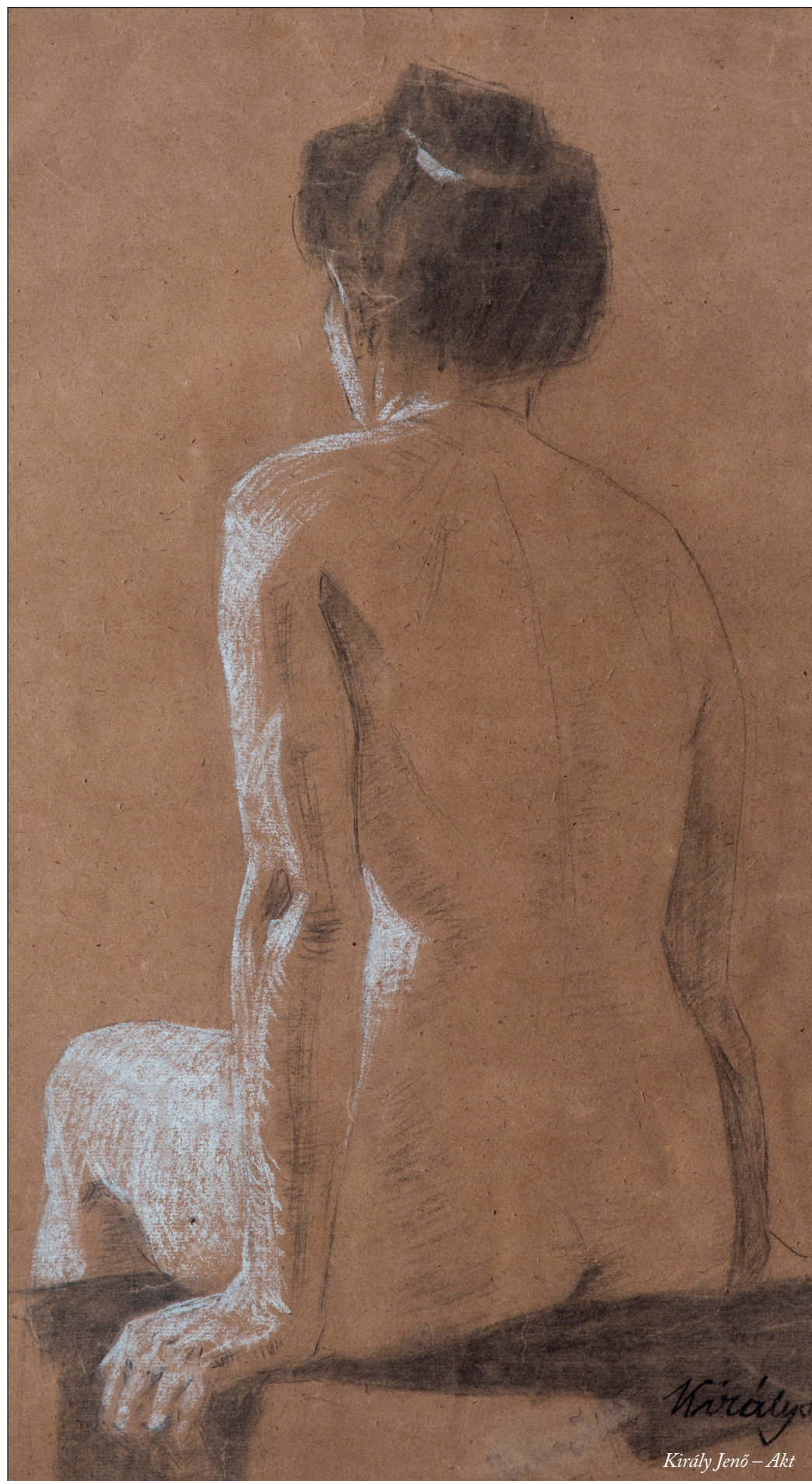
A Reichstagban 1930. március 12-én 265 igen, és 192 nem szavazattal elfogadták a 2. hági konferencia határozatait, azaz megtörtént a ratifikálás. Az elfogadás mellett vetette be tekintélyt egy felhívással Hindenburg birodalmi elnök is. A keleti kérdés a határok revízióját jelentette Németország számára, Csehszlovákia mellett, Lengyelország vonatkozásában is. A kölcsönös követelések (föld-és háztulajdon) a kártérítésre, elhúzódó tárgyalásokhoz vezettek, míg végre 1929. október 31-én sikerült a két félnek egy likvidációs egyezményt kötni. Ebben Németország lemondott minden pénzügyi jogról és kötelezvényről a lengyel állammal szemben. A lengyel fél ugyanezt tette, és a varsói kormány kötelezettséget vállalt, hogy a még folyamatban lévő likvidációs eljárásokat, amelyek német vagyontárgyakat és jogokat érintettek, azonnali hatállyal befejezi. Stresemann külpolitikájának utolsó eredménye volt, hogy a franciák 1930. június 30-ig kivonták csapataikat a Rajna-vidékről. A tényekhez tartozik, hogy a franciák a németek bosszantására az egykori repülőterek leszállópályáit szétrombolták, és az ott található épületeket, amelyeket civil célra is lehetett volna használni, lebontották. Francia részről baráti gesztust vártak volna, egy hivatalos köszönetet az időelőtti kiürítésért, de ezt Curtius megtagadta (politikai öngyilkosság lett volna, ha megteszi), ami a német-francia kapcsolatokat kissé megterhelte.

1930 őszén az első prezidiális német kormány Brüning vezetésével megpróbálta a Stresemann által vitt folyamatot bővíteni a genfi népszövetségi értekezleten. Azaz a leszerelési folyamatot végrehajtani, és biztonsági szempontból Németországot egyenjogúvá tenni. Curtius Briand szemére vetette, hogy a német belpolitika szélsőséges radikalizálódása arra vezethető vissza, hogy a győztes hatalmak a szerződéseket nem tartották be, és nem szereltek le. Német szempontból sikernek számított, hogy a Népszövetség Tanácsa évekig tartó tárgyalások után 1931. január 23-án egy általános leszerelési konferencia összehívása mellett döntött, 1932. február 2-ra. Az 1929. október 24-én kirobbant világgazdasági válság egyre súlyosabb gondokat okozott Németországban és Ausztriában is. A két ország politikusai voltaképpen valami gazdasági együttműködéssel próbáltak gondjaikon enyhíteni. 1931. március 19-én Johannes Schober osztrák kancellár és Curtius aláírták az egységes vámtörvényről, az összeegyeztetett vámtarifákról és a vámhatárok megszüntetéséről szóló egyezményt. A nemzetközi közvéleményben óriási felháborodást keltett a bejelentés. A Nemzetközi Bíróság dönté-

sét (1931. szeptember 5.) meg sem várva, a két kormány 1931. szeptember 3-án lemondott a vámunióról. A válság Németországban tovább mélyült, súlyos gazdasági, társadalmi, politikai gondokat okozva, voltaképpen Németország a szakadék felé rohant. Hindenburg kérésére az amerikai elnök megértést tanúsított a súlyos német gondok iránt, amelyek az egész világgazdaságot, és főleg Európát összeomlással fenyegették. 1931. június 20-án Hoover elnök egy éves moratóriumot rendelt el az adósságok és a jóvátételi fizetések teljesítésére. Már nem is lepődhet meg az Olvasó, hogy újból jelentkezett a francia intranzigencia. Annnyit a franciák elértek, hogy Németországnak az adóssága egy részét hitelfinanszírozással tovább kellett fizetnie. A Danat-Bank július 13-i összeomlása azonnal a fizetések szüneteltetését (fél évre) és új hitelek nyújtását tette szükségessé Németország számára. Így a német pénzügyi gazdaság 1932. márciusáig egyelőre biztosítva volt. A gazdaság talpra állításának sikereit már nem élvezhette Heinrich Brüning kancellár, mert bizonyos belpolitikai nézeteltérések miatt Hindenburg elnök 1932. május 30-án elbocsátotta. Számunkra most az a fontos, hogy az új kormányban a hivatásos diplomata, Konstantin von Neurath lett a külügyminiszter. Már ő képviselte Németországot az 1932. június 16. és július 9. között ülésező lausanne-i jóvátételi konferencián. Küzdelmes tárgyalások után 1932. július 8-án a delegációk az alábbiakban állapodtak meg: teljesen törlik a német jóvátételi fizetéseket, kivéve az utolsó részletet, 3 milliárd birodalmi márkát. Ez érdemben soha nem lépett életbe, mert nem ratifikálták a résztvevők parlamentjei, mivel nem is terjesztették eléjük! De az egyezmény mégis tiszteletben tartották. Az év másik német sikere 1932. december 11-én következett be, a genfi leszerelési konferencián. Az öt résztvevő hatalom (USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Németország) megegyezett abban, hogy Németországnak és más leszerelt országnak egyenjogúságot biztosítanak egy olyan rendszerben, amely minden nemzetnek biztonságot nyújt. Ez a következő évi (1933) genfi leszerelési tárgyalásokhoz, a német pozíció döntő megerősödését jelentette. Csak-hogy máris késő volt. Következett 1933. január 30-a. Ezzel a német történelemben egy más jellegű korszak kezdődött.

Írásunkat a német külügyminiszterekről és külügyi államtitkárokról szóló nem prozopográfiai, csak rövid terjedelmű társadalomtörténeti összehasonlító elemzéssel zárjuk. A császári Németország diplomatai a nemesség köréből kerültek ki, mind a 16 államtitkár (1871-1918) hivatásos diplomata volt, külföldi tapasztalattal, hatalmi elit alkottak arisztokratikus önértelmezéssel. Őket váltotta fel 1918 után egy funkcionális elit. 1918 és 1933 között 13 külügyminiszter volt, akik közül öt fő jött a külügyi szolgálatból: Ulrich von Brockdorff-Rantzau (1918-1919), Konstantin von Neurath (1932-), Walter Simons (1920-21), Friedrich Rosen (1921), Frederic Hans von Rosenberg (1922-23). Pártfunkcionárius-újságíró volt két szociáldemokrata: Hermann Müller (1919-20), Adolf Köster (1920). Nagyobb gazdasági és társadalmi szervezetek igazgatási területéről ketten érkeztek, Gustav Stresemann (1923-1929) és Heinrich Brüning (1931-32). Joseph Wirth (1921-22) gimnáziumi tanár volt. Walter Rathenau (1922) a vállalkozói szférából lett külügyér. Julius Curtius (1929-1931) ügyvéd volt. A diplomáciai államtitkárok hivatásos diplomaták voltak: Ago von Maltzan (1922-1924), Carl von Schubert (1924-1930), Bernhard Wilhelm von Bülow (1930-).

Király Jenő és Király Róbert családi emlékkiállítás

„Király Jenő iskolateremtő
művész-pedagógus
volt. Fiatalok sokaságát
tanította a képzőművészeti
ismeretekre, nevelte a
festészet megkedveltetésére.
Gimnáziumi növendékei
egy része, a tehetségesebbje
festőművész lett. Hatására
valóságos festőkolónia
jött létre a városban majd
az 1920-as években a
Hortobágyon. Király
Róbert tovább folytatta
édesapja kultúraépítő
munkáját. Lényegében
ők alapozták meg a
böszörményi festőiskolát,
amelyből aztán a 60-as
években kinőtt a Hajdúsági
Nemzetközi Művésztelep.
Nem véletlen, hogy ilyen
hagyomány alapján ma
Hajdúböszörményt a festők
városának is nevezik.”

Lovas Tibor

Közös stílusjegyeiket, a természetelvű látásmód, a natúra tisztelete, a pleinair festészet, az alla prima akvarell technika határozták meg. Vízfestményeik tájképek, életképek.

Az alla prima festésmód vagy közvetlen színkeverés módszerének használatakor általában „egy ülésre” festünk meg egy képet. Így tovább marad képlékeny, „nedves”, alakítható az festék, és hosszabb időn át tudjuk formálni a faktúrákat, az átmeneteket – és tudunk nedvesbe nedvesen festeni –, módosítani a színeket.

A festék úsztatása, nedves a nedvesen, vagy alla prima (olasz, azaz az első kísérlet), egy festés technika, amelyben nedves festék réteget egy korábban festett még nedves rétegre festik. Ez a technika megköveteli a gyors munkamódszert, mert a festést be kell fejezni, mielőtt az első réteg megszárad. Ezt nevezik „direkt festésnek” vagy a francia kifejezés au premier coup (egy ütemnek).

Király Jenővel nem egyszer előfordult, hogy a szabadban festett téli, havas tájképe otthon kezdett kiolvadni, összemosódni. Ilyenkor örömmel állapította meg, hogy most lett jó a vízfestménye, miután a színek egy része összefolyt. Semmilyen fedőszínt (tempera) nem használt a havas tájakat ábrázoló képein, a fehér szín maga a fehér rajzlap volt.

Király Jenő és Király Róbert mindig a szabadban festett. Otthon legfeljebb csak a nevüket írták rá a képekre. A plein air francia kifejezés, jelentése ’nyílt levegő’.

A plein-air festészet a szabad levegőn megfigyelt fény- és színjelenségek visszaadásával kiszabadította a művészetet a műtermi festészet mesterkéltségtől, zárt világából. A szabadtéri megvilágítás fény-árnyék játéka, a reflexek villódzásai gyors munkára készítették a tájfestőt, aki folytonosan változó egyszeri látvány színértékeit - valójait (valeur) rögzítette az addig megszokott, sablonos helyi színek helyett.

1973-ban rajzból, művészettörténetből és ábrázoló geometriából érettségiztünk. Király Róbert tanár úr reálisan mérte fel az első rajz tagozatos osztály tanulóinak lehetőségeit, esélyeit. Tanítványai közül sokan lettek tanítók, építészek, gépészmérnökök, rajztanárok, művésztanárok, vagy bármely más szakmában a világról teljesebb képet alkotni tudó emberek.

Király Jenő – Kolozsvári utca

Lovas Tibor
megnyitó beszédjéből

Király Róbert – Tanya

Király Jenő – Virágcsendélet